

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Конспект лекцій
з дисципліни
«Методика викладання іноземних мов та перекладу»
для студентів 5 курсу спеціальності 035 «Філологія»
Усіх форм навчання

2020

Конспект лекцій з дисципліни “Методика викладання іноземних мов та перекладу” для студентів 5 курсу спеціальності 035 «Філологія». Усіх форм навчання / укл. К.А. Лут. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. – 70 с.

Укладач: К.А. Лут, доцент, к.філол.н.

Рецензент: К.В. Тарасенко, доцент кафедри теорії та практики перекладу ЗНТУ, к.філол.н.

Відповідальний за випуск: К.А. Лут, доцент, к.філол.н.

Затверджено
на засіданні кафедри теорії та
практики перекладу
НУ «Запорізька політехніка»

Протокол № 6 від 21.01. 2020р.

Рекомендовано до видання
науково-методичною комісією ГФ факультету
Протокол від 20.02.2020 року № 5

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. Методика викладання іноземних мов як наука	5
ТЕМА 2. Теоретичні засади навчання іноземних мов	9
ТЕМА 3. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності	22
ТЕМА 4. Розвиток умінь іншомовної мовленнєвої діяльності	26
ТЕМА 5. Організація та забезпечення процесу навчання	36
ТЕМА 6. Контроль знань з іноземної мови	47
ТЕМА 7. Викладання перекладу у вищій школі	49
ЛІТЕРАТУРА	66

ВСТУП

В умовах глобалізації та бурхливого розвитку різних галузей науки попит на знання іноземної мови постійно зростає. Саме тому зростає і потреба у викладачах іноземної мови та перекладачах. Навчальна дисципліна «Методика викладання іноземних мов та перекладу» покликана навчити студентів раціонально організовувати навчання іноземних мов та перекладу, застосовуючи новітні методи та прийоми і враховуючи сучасні вимоги до рівня підготовки учнів й студентів.

Завдання вивчення дисципліни полягають в ознайомленні студентів з сучасними методами і прийомами навчання іноземних мов та перекладу; у вивченні основних принципів організації навчальної діяльності учнів та студентів; опануванні способами формування мовленнєвих навичок і розвитку вмінь іншомовної мовленнєвої діяльності. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати такі компетенції:

а) загальні компетентності:

- уміння застосовувати знання на практиці;
- прагнення вчитися і оволодівати сучасними знаннями задля саморозвитку і самовдосконалення;
- планування та розподіл часу;
- навички роботи з інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел); дослідницькі уміння;
- здатність адаптуватися до нових ситуацій;
- здатність генерувати нові ідеї (творчість);
- увага до відмінностей та впливу культури.

б) фахові компетентності:

- вміння використовувати традиційні та інноваційні методи викладання іноземних мов та перекладу;
 - вміння застосовувати систему різних вправ на відповідних етапах вивчення іноземної мови та перекладу;
 - розуміння структури та цілей навчального процесу;
 - здатність оцінювати навчальні методики і матеріали;
 - здатність створювати сприятливі умови для навчання;
- вміння розробляти різні види контролю навчальних досягнень студентів.

Методика викладання іноземних мов як наука

Сутність, об'єкт, предмет і завдання методики викладання іноземних мов.

Методика – це:

- а) теоретичний курс як навчальна дисципліна;
- б) сукупність форм, методів і прийомів роботи вчителя / викладача, тобто «технологія» професійної практичної діяльності;
- в) це науково-перевірена й практично апробована теорія навчання іноземних мов у навчальних закладах.

Об'єктом методики викладання іноземних мов є процес навчання іноземної мови як нового засобу спілкування у діалозі культур (він полягає у передачі знань, а також у формуванні вмінь та навичок), а її **предметом** – методи, прийоми і засоби навчання, іншими словами, способи реалізації процесу навчання й досягнення його цілей. Між об'єктом і предметом існує двосторонній зв'язок.

Завдання – а) теоретичне – обґрунтування цілей, змісту й принципів навчання; б) практ. - розробляти раціональні способи навчання, ефективні методи, прийоми, форми та засоби навчання з урахуванням конкретних умов навчання та вікових особливостей учнів, спираючись на теорію пізнання, дані суміжних наук і практичний досвід.

Загальна та спеціальна методика

Загальна методика займається вивченням закономірностей та особливостей навчання будь-якій ін.м. незалежно від віку учнів та умов навчання;

Спеціальна методика вивчає навчання тим мовним та мовленнєвим явищам, які є специфічними для певної іноземної мови.

Існують відгалуження загальної методики: **історична** (вивчає історію становлення методів навчання, аналізує методичні концепції минулого); **експериментальна** (розробляє та проводить навчальні експерименти); **порівняльна** (порівнює методи навчання в різних країнах); **методика застосування технічних засобів** (простежує ефективність використання техн. засобів навчання).

Отже, методика включає 4 основні аспекти навчання ін.м.:

- Цілі навчання;
- Зміст (чому вчити, щоб досягти цілей);
- Методи та прийоми (як вчити, щоб досягти цілей);
- Засоби навчання.

Вона створює теоретичний фундамент, на основі якого проводяться дослідження для підтвердження або спростування розроблених гіпотез; вивчає та узагальнює позитивний досвід викладання; здійснює критичний аналіз різних минулих та сучасних методичних шкіл й напрямів з метою виявити прогресивні тенденції.

Зв'язок методики з іншими науками

Методика навч.ін.м. є самостійною, сформованою педагогічною наукою, яка спирається на досягнення суміжних наук задля розв'язання своїх задач.

Очевидно, що М.спирається на відомості й закономірності, виявлені лінгвістикою, оскільки мова, яка вивчається лінгвістикою, є предметом навчання.

Психологія надає інформацію щодо психології мовлення (усне, писемне, зовнішнє та внутрішнє). Педагогічна психологія пояснює шляхи формування знань, вмінь, навичок та шляхи здійснення вищих психічних функцій у процесі навчання.

Педагогіка – наука про спеціально організовану, цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини. Основними категоріями педагогіки є формування особистості (розвиток), виховання й освіта (навчання).

Дидактика – один з розділів педагогіки, який вивчає закономірності засвоєння знань, умінь і навичок, формування переконань та (на сучасному етапі) компетентностей; вивчає обсяг і структуру змісту освіти, вдосконалює методи й організаційні форми навчання.

Методика спирається на загальні положення дидактики і педагогіки, які формують закономірності, принципи і правила навчання та виховання в цілому, а методика конкретизує ці положення стосовно навчальної дисципліни «іноземна мова».

Методи дослідження в методиці: емпіричні (експериментальні) та теоретичні.

Методи дослідження поділяються на теоретичні та емпіричні залежно від того, яким шляхом отримуються знання: безпосередньо чи опосередковано. До теоретичних методів у методиці навчання іноземних мов, що полягають в обробці отриманої інформації, відносять аналіз і синтез, створення гіпотез, моделювання, екстраполяцію; до емпіричних – експеримент, пробне навчання, спостереження.

Перераховані методи є основними (або загальними); існують ще допоміжні (або спеціальні) методи. До них відносяться анкетування, тестування (або зріз знань), хронометраж, метод інтерв'ю тощо. Зазвичай методи використовуються не ізольовано один від одного, а в комплексі. Вибір методів та їх комбінування залежать від мети та типу дослідження (Ю.І. Пассов).

Аналіз науково-методичної літератури. Мета: ознайомлення з існуючими теоріями, точками зору на певні методичні проблеми, їх аналіз й висунення власної гіпотези;

Наукове спостереження. Цей метод може бути ефективним тільки, якщо він використовується відносно тривалий час, а саме явище, за яким спостерігають, підлягає всебічному вивченню. Спостереження може бути активним і пасивним. Пасивне передбачає тільки спостереження, запис та аналіз отриманої інформації. Під час активного спостереження дослідник бере участь у проведенні занять або працює певний час вчителем у певному закладі, особливості навчання в якому вивчаються.

Узагальнення провідного досвіду передбачає вивчення досвіду декількох креативних вчителів і виявлення загальних, найбільш суттєвих для методики положень, реалізація яких призводить до збільшення ефективності навчального процесу. Цей метод не треба прирівнювати до опису досвіду окремих вчителів, оскільки він відноситься до більш високого етапу пізнання й спрямований на виявлення закономірностей навчання незалежно від умов та учасників навчального процесу (Ю.І. Пассов).

Бесіда – опитування вчителя й учнів для виявлення закономірностей й особливостей процесу навчання. Для проведення

бесіди складається перелік питань, які необхідно з'ясувати, але не можна її перетворювати в усне анкетування. Це має бути живе спілкування, спрямоване на доповнення даних, отриманих у результаті експерименту, анкетування тощо;

Анкетування (письмово) з подальшим аналізом результатів. Воно доповнює спостереження, оскільки виявляє те, що не може бути виявлено в результаті спостережень. Зміст і форма анкети визначаються специфікою дослідження. Анкета характеризується тим, що:

- точно відповідає меті і характеру дослідження;
- відповідає віковим особливостям і можливостям тих, кого опитують;
- питання передбачає вибір з декількох варіантів відповідей, але іноді можна використовувати запитання, які передбачають самостійну відповідь;
- кожен з варіантів відповідей оцінюється відповідною кількістю балів.

Перевагою цього методу є те, що дані, отримані в результаті такого дослідження, легко піддаються кількісній обробці і мають певну наукову цінність.

Тестування - вид анкетування, є сигналом, зворотнім зв'язком для вчителя, який дає можливість виявити ефективність застосованих прийомів навчання, ступінь засвоєння матеріалу учнями і переформатувати роботу так, щоб подолати труднощі (Е.Стек). У дослідженні тести вимірюють якісні зміни, що відбуваються у процесі експериментального навчання.

Експериментальне навчання - науковий дослід, що спирається на вивчення стану та динаміки одного досліджуваного явища при умові нейтралізації всіх інших чинників.

Статистичні методи. Математична статистика підтверджує або спростовує достовірність виявлених закономірностей. Дані можуть бути представлені у формі таблиці, діаграми, гістограми і т.д. Проведення кількісних підрахунків допомагає виявити ефективність застосування певного прийому або методу у навчання ІНМ.

Методи емпіричного рівня можуть дати цінну інформацію тільки в тому випадку, якщо вони використовуються в комплексі, грамотно, вміло і відповідно до поставленої мети.

Тема 2

Теоретичні засади навчання іноземних мов

Мета навчання (практична, навчальна, виховна, розвивальна).

Навчальний процес складається з трьох взаємопов'язаних складових: передача знань від вчителя до учня, формування вмінь на основі отриманих знань та розвиток навичок використання отриманих знань.

Знання – це теоретичні відомості про мовне явище, систему мови та її особливості.

Вміння – це здатність учня виконувати певну дію на основі знань.

Навичка – автоматизоване вміння.

Навчальний процес реалізується при злагодженій взаємодії таких компонентів, як навчальна діяльність вчителя, організація навчання та навчальна діяльність учня. Задля результативної роботи має бути взаємодія.

Провідною метою у вивченні іноземних мов є практична, що зумовлено специфікою самої дисципліни. Вона передбачає опанування учнями комунікативною компетенцією на рівні достатньому для іншомовного спілкування у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі у типових ситуаціях.

Практична мета включає освітню, розвиваючу та виховну цілі. Освітня передбачає отримання певних знань не тільки у сфері іноземної мови та мовлення, але й розширення світогляду, підвищення загальної культури через залучення до діалогу культур, опанування навчальних вмінь (вчити вчитися), оволодіння знаннями про культуру, реалії, історію і традиції інших народів тощо.

Розвиваюча включає оволодіння досвідом творчої пошукової діяльності, усвідомлення явищ як своєї, так і іншої діяльності, удосконалення мовленнєвих, інтелектуальних і пізнавальних здібностей, набуття готовності до участі в іншомовному спілкуванні та ін.

Виховна – оволодіння культурою спілкування, формування позитивного ставлення до культури інших народів, виховання доброзичливості, толерантності, працьовитості тощо.

Цілі й зміст навчання іноземної мови в представлені в Державному освітньому стандарті з освітньої галузі "Іноземна мова", для ВНЗ «Філологія». Для шкіл існують освітні програми, на основі яких заклад освіти складає та затверджує робочий навчальний план, за допомогою якого здійснюється організація освітнього процесу. У Робочому навчальному плані конкретизується варіативний складник Базового навчального плану, що є складовою частиною Державного стандарту загальної середньої освіти відповідного рівня та навчального плану з типової освітньої програми.

Зміст навчання. Принципи навчання

Зазначені цілі визначають і зміст навчання іноземних мов, який включає мовний матеріал (лексика, граматики, фонетика, орфографія), тексти і лінгвокраїнознавчі матеріали, а також вміння та навички, які мають отримати учні / студенти після закінчення навчального закладу.

Зміст навчання іноземної мови ґрунтується на таких основних характеристиках: 1) відповідає актуальним комунікативно-пізнавальним інтересам і відбиває реальні потреби використання мови як засобу спілкування, є максимально наближеним до умов і цілей реальної міжкультурної комунікації; 2) стимулює розвиток інтересів учнів та позитивного ставлення до іноземної мови, здійснює вплив на їхню мотиваційну сферу; 3) прилучає учнів не тільки до нового для них мовного коду, але й до культури народу, носія цієї мови, що забезпечується чітким усвідомленням найголовніших спільностей та розбіжностей між чужою та рідною культурою, згідно з чим навчання поступово має організовуватись як «діалог культур»; 4) ґрунтується на досвіді оволодіння школярами рідною мовою, забезпечуючи випереджальне вивчення останньої; враховує загальнонавчальний досвід учнів, набутий ними під час оволодіння іншими предметами (міжпредметні зв'язки); 5) забезпечує освітні, виховні та розвивальні потреби школярів, у тому числі стимулює їхню

самостійну діяльність, спонукає до рефлексії щодо якості власних навчальних досягнень і бажання їх удосконалювати (Програма 1-4 класів).

Основні принципи добору навчального матеріалу:

-комунікативної цінності та достатності для реалізації цілей і завдань навчання спілкування у межах кожної теми;

-автентичності мовних (фонетичних, лексичних і граматичних), мовленнєвих (речень, текстів) одиниць, ілюстративних соціокультурних матеріалів, які використовуються для навчання спілкування;

-типовості мовленнєвих зразків і їх відповідності нормам спілкування, прийнятим у країні, мова якої вивчається;

-частотності використання у сучасному мовленні.

Усі сучасні українські стандарти освіти зазначають необхідність формування певних компетентностей, багато з яких визначені Радою Європи (як загальні, так і спеціальні, що відповідають кожній окремій спеціальності).

Під час симпозіуму Ради Європи на тему «Ключові компетентності для Європи» було визначено такий орієнтовний перелік ключових компетентностей.

Вивчати:

- уміти витягати користь із досвіду;
- організовувати взаємозв'язок своїх знань і впорядковувати їх;
- організовувати свої власні прийоми вивчення;
- уміти вирішувати проблеми;
- самостійно займатися своїм навчанням.

Шукати:

- запитувати різні бази даних;
- опитувати оточення;
- консультуватись в експерта;
- одержувати інформацію;
- уміти працювати з документами та класифікувати їх.

Думати:

- організовувати взаємозв'язок минулих і дійсних подій;
- критично ставитись до того чи іншого аспекту розвитку нашого суспільства;
- уміти протистояти непевності та труднощам;

- займати позицію в дискусіях і виконувати свої власні думки;
- бачити важливість політичного й економічного оточення, в якому проходять навчання та робота;
- оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, а також із навколишнім середовищем;
- уміти оцінювати твори мистецтва й літератури.

Співробітничати:

- уміти співробітничати та працювати у групі;
- приймати рішення - улагоджувати розбіжності та конфлікти;
- уміти домовлятися;
- уміти розробляти та виконувати контракти.

Прийматися за справу:

- включатись у проект;
- нести відповідальність;
- входити до групи або колективу та робити свій внесок;
- доводити солідарність;
- уміти організовувати свою роботу;
- уміти користуватись обчислювальними та моделюючими приладами.

Адаптуватись:

- уміти використовувати нові технології інформації та комунікації;
- доводити гнучкість перед викликами швидких змін;
- показувати стійкість перед труднощами;
- уміти знаходити нові рішення.

Дидактика й педагогіка дослідили й визначили основні принципи навчання, дотримання яких дозволяє отримати кращі результати (А.М.Щукін):

- дидактичні (свідомості, творчої активності, доступності у навчанні, систематичності й послідовності, наочності, міцності засвоєння знань, науковості (з урахуванням досягнень сучасної науки), міжкультурної взаємодії, професійної компетенції викладача;
- лінгвістичні (системності, концентризму, розподілу лінгвістичних явищ на рівні мови й мовлення, функціональності, стилістичної диференціації, мінімізації мови, апроксимації (наближена вимова));

- психологічні (мотивації, поетапності у формуванні мовленнєвих навичок і вмінь, врахування індивідуально-психологічних особливостей, врахування адаптаційних процесів);

- методичні (комунікативності, врахування рідної мови учнів, усного випередження, взаємопов'язаного навчання різним видам мовленнєвої діяльності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організованості навчання, врахування рівня володіння мовою, принцип домінуючої ролі вправ).

Методи (традиційні й сучасні), прийоми навчання.

Метод – це 1) система спрямованих дій вчителя, що організує пізнавальну й практичну діяльність учнів і що забезпечує засвоєння матеріалу і, як результат, досягнення цілей навчання; 2) способи взаємодії вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання комплексу навчально-виховних задач.

Грама́тико-перекладний метод (Густав Тангер)

Класичний метод, що спирається на синтетичний аналіз, який використовувався для вивчення класичних мов (Latin, Greek). Основні характеристики:

- вербально-схоластичний (відірваний від життя) підхід, треба тренувати мозок, розвивати логічне мислення, а не використовувати іноземну мову для спілкування;

- закони логіки та граматики співпадають, мови не розвиваються;

- відсутнє усне спілкування;

- вивчення граматичних особливостей, лексичного значення слів на основі текстів (художніх та Євангеліє);

- мета і зміст навчання не визначені.

-прийоми: багаторазове повторення, переклад, вивчення напам'ять, переказ.

- пояснення рідною мовою.

Текстуально-перекладний метод

Г.Гамільтон (Англія), Ш.Жакоте, Ш.Туссен (Франція), Г.Лангеншейдт, З.Грофенберг (Німеччина)

Основні принципи й характеристики;

- основа – текст як зразок природної мови.
Спочатку смисловий, а потім формальний аналіз;

- засвоєння іноземної мови має бути тільки після вивчення рідної;

- прийоми – дослівний переклад та багаторазове повторення;

- семантизація слів – контекст і переклад.

- спроби надання транскрипції (інтуїтивно), фонетичні вправи;

- бесіди на теми, що не співпадали з текстом.

- перші самовчителі

Реформа – Прямий метод (антиграматичний, раціональний, конкретний, натуральний і т.п.) 70-80pp XIX ст.

Німеччина – В.Фістор (батько реформи), Б.Еггерт, Ф.Франке

Франція – Ф.Гуен (спочатку тільки слухати, як немовля),

П.Пассі, Ш.Швейцер

Англія – Г.Світ (Sweet), К.Бройл,

Данія – О.Єсперсен.

Основні риси:

- пряма асоціація іноземних слів із значенням, без використання рідної мови.

- пріоритет усного мовлення;

- усвідомлення важливості фонетики (розробили мінародну транскрипцію)

- мета прямого методу – вміння розуміти іноземців та виражати свої думки ІМ,

- початковий етап – усне мовлення, більш поглиблений – читання та письмо.

Внесок у методіку викладання: повна заміна старої методіки, навчання живій мові (усному мовленню), розроблені одномовні вправи для розвитку мовлення, використання наочності (картин і ситуацій). До 1 Світової війни цей метод себе вичерпав.

Метод Гарольда Пальмера (усний метод / Oral method) 1920-40

Розроблявся на базі прямого методу. Основні характеристики:

- систематичний підхід до розв'язання проблем методики викладання ІМ;

- визначення мети вивчення іноземних мов;

- принципи відбору змісту й матеріалу для навчання;

- створення системи вправ;

- принципи побудови підручників з метою ефективного й економічного досягнення цілей навчання;

- спочатку має бути «занурення» – період інтуїтивного сприймання;

- розвиток пам'яті (запам'ятовування готових конструкцій, відтворення у різних комбінаціях)

- уперше сформульовані вимоги до текстів: цікаві, відомі реалії, описові, без сленгу та архаїзмів;

- визначення словника-мінімуму – мікрокосму на основі: частотності, структурної сполучуваності, конкретності, пропорційності, доцільності;

- методичні принципи – поступове ускладнення (gradation);

- основна мета – вміння думати на ІМ.

Методична система Майкла Уеста

Уперше :

- створив серію навчальних посібників для навчання читанню;

- градація мовних труднощів;

- навчання на основі зв'язних текстів;

- вправи для розвитку швидкості читання;

- створив словники, які й досі використовуються;

- головний принцип – навчити вчитися.

До недоліків у цілому плідотворної системи навчання читання Уеста, яка поки що не має аналогів у вітчизняній та зарубіжній методиці, можна віднести помилкове ототожнення зрілого читання та читання із загальним розумінням змісту; однотипність побудови підручників та одноманітність вправ.

Змішані методи Х.Флагстадт, Е.Отто, Ф.Аронштейн, Пітер Хегболдт

Основні прийоми:

- взаємопов'язане навчання різним видам мовленнєвої діяльності;

- використання граматичної теорії як одного із засобів опанування мовою,

- використання рідної мови,

- поєднання інтуїції з усвідомленістю.

Проф. Пітер Хегболдт (США)

Методичні принципи

1) взаємозв'язок різних видів мовленнєвої діяльності і перенос вмінь з одного виду на інший;

2) розрізнення рецептивного та продуктивного типу володіння мовою;

3) використання асоціативних зв'язків та аналогій;

4) використання перекладу як засобу навчання;

5) роль передбачення й доповнення.

Франсуа Клоссе (Бельгія)

Еклектичний метод, дієвий, економія сил та спрощення роботи.

Цілі й зміст:

Вивчення ІМ має 3 цілі: практичну – накопичення словника та засвоєння граматичних понять, необхідних для розвитку усного мовлення, читання та письма.; допоміжну – розвиток здібностей дитини; загальноосвітню – ознайомлення з життям та культурою країни вивчаємої мови

2 ступеня вивчення мови:

1) активні форми роботи 2 роки, кожен рік – 500 слів (4 заняття на тиждень), граматичний мінімум).

Основний пункт роботи – речення, на якому відпрацьовуються звуки, інтонація, короткі фрази, вчать напам'ять.

2) вивчення 1500-2000 слів.

Принципи навчання:

- активність та самостійність;

- врахування вікових особливостей;

- наочність;

- врахування рідної мови;

- поєднання теорії та практики.

Методичні прийоми:

- фонетична зарядка, пов'язана з лексикою уроку;
- слова вивчаються в контексті;
- граматики: індуктивний шлях (від конкретного до загального), дієслово – найбільш важливий член речення; починати треба із стверджувального речення і поступово ускладнювати; правила давати рідною мовою.
- читання на основі ретельно відібраних текстів (цікавих, відповідно до вікових груп).
- усне мовлення: активна робота на уроках; різноманітні мовленнєві вправи;
- використання шкільної радіомережі для передач іноземною мовою.
- письмо – спосіб закріплення отриманих знань.

Аудіо-лінгвальний метод

Створений Чарльзом Фрізом (1887-1967) та Робертом Ладом (1915) в США в 40-50-і роки XX ст.

Мета: вільне та граматично правильне володіння загальнозживаною формою мови та опанування правильною вимовою.

Принципи:

- подолання негативного впливу рідної мови;
- поступове наростання труднощів;
- порівняння іноземної та рідної мов;
- читання не має бути пріоритетом;
- безперекладне опанування мовою
- Pattern practice;
- невеликі групи – 6-10 учнів;
- 17 год на тиждень, 36 тижнів + 6 годин/ тиждень на ознайомлення з культурою;
- спеціальний відбір учнів на основі IQ тесту;
- навчання – важка робота, а не розвага.

Навчальний матеріал: окремі ізольовані речення, характерні для розмовної мови і діалоги, які вчили напам'ять; спеціальні речення, що допускали різне лексичне наповнення і допускали можливість субституції

Аудіо-візуальний метод

Франція, 50-ті роки ХХст. П. Губерин (Югославія), П. Риван, Р. Мишеа, Ж. Гугенейм, А. Соважо (Франція).

Основні характеристики

Орієнтований на дорослих, прискорений курс навчання розмовній мові. Виник як реакція на заклик ЮНЕСКО сприяти розповсюдженню французької мови.

Зміст визначався лексико-граматичним мінімумом і навчальним матеріалом. (*Le français fundamental*), виданим міністерством освіти

Максимальне використання технічних засобів з опорою на зорове і слухове сприйняття. Пріоритет усної комунікації: фонетика, інтонація, паузи

Створений частотний словник і граматичний мінімум на основі повсякденних діалогів, що потім використовували для укладання підручників, книг для читання

Принципи:

- імітація реальної ситуації;
- інтенсивне використання аудіо-візуальних засобів;
- виключення рідної мови;
- імітація, вивчення напам'ять, аналогії;
- матеріалом для навчання слугують зразки діалогічного мовлення;
- сприйняття на слух має випереджати письмо і читання;
- навчальний матеріал представлений у вигляді цілісних структур з урахуванням частотності
- вивчення культури.

Сугестивний метод Г. Лозанова.

Використання у навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей. Безпосередня дія викладача на тих, кого він навчає і хто в цей час перебуває у стані "псевдо-пасивності", і, головним чином, саме його сугестивна, навіююча дія сприяє усуненню психотравмуючих чинників (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некоммунікбельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та "мовного бар'єру" іноземної). Такий вплив, на думку Лозанова, створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого

спілкування. Крім того, він допомагає розкрити резервні можливості учнів щодо запам'ятовування значного обсягу навчального матеріалу.

Головні положення сугестивного методу:

а) створюються сприятливі умови для оволодіння учнями усним мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають в ситуаціях навчання;

б) більша увага приділяється зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами учнів;

в) між викладачем та учнями встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії;

г) навчання проходить у двох планах — свідомому та підсвідомому, в яких діють обидві півкулі головного мозку, а це дає оптимальний результат;

д) мовний матеріал засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням мови та рухів, а також драматизації творів мистецтва, що допомагає переключити увагу учнів із форми на сам процес спілкування;

е) навчальний матеріал вводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується перекладом на рідну мову учнів, а також коментарем лексичного та граматичного характеру;

ж) активізація матеріалу проходить за допомогою драматизації, ігор, пісень, вправ на запитання-відповіді; при цьому учні виконують різні ролі, широко використовують невербальні засоби комунікації;

з) у центрі уваги — усномовленнєва комунікація та вокабуляр, проте учні читають полілоги і пишуть твори на різні теми;

и) завдяки використанню резервів мимовільної пам'яті за один місяць досягається засвоєння на розмовному рівні близько 2000 слів.

Комунікативний метод

В період післявоєнних десятиліть звертається увага на низький рівень володіння іноземною мовою, що спричинило перегляд цілей, принципів, змісту та прийомів навчання. Л.Д.Ньюмарк називав тих, хто вивчає іноземну мову «структурно-

компетентними», бо вони знали форму, але не могли застосовувати її у комунікативній ситуації. Аудіолінгвальний та аудіовізуальний методи не відповідали вимогам часу: мобільність людей, розвиток засобів масової комунікації, глобалізації.

Тому формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу — його наближення до реального процесу спілкування. Розробкою комунікативного методу в тій чи іншій мірі займалось багато наукових колективів та методистів у різних країнах. Найбільш вагомий внесок в обґрунтування методу зробили найпопулярніші його прихильники і насамперед Г.Уїдоусан, У.Литлвуд (Англія), Г.Е.Піфо (Німеччина), Ю.І.Пассов (Росія).

Комунікативний підхід орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування (в інтерпретації Ю. І. Пассова), а саме:

а) діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілюється в комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання, і в комунікативно вмотивованій, активній поведінці учня як суб'єкта спілкування та навчання;

б) предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблем, подій і т. ін.);

в) ситуації спілкування, що моделюються, як найтипівіші варіанти стосунків учнів між собою;

г) мовленнєві засоби, які забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях.

Відповідно Ю. І. Пассов висуває принципи комунікативного методу:

а) мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки в тому, що ставиться мовленнєва практична мета (це характерно для багатьох інших методів), скільки в тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне користування іноземною мовою;

б) індивідуалізація при керівній ролі її особистісного аспекту як головного засобу створення мотивації та активності учнів з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту діяльності,

сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі; - увага до індивідуальних потреб учнів

в) функціональність, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації;

г) ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок; при цьому під "ситуацією" розуміють систему взаємовідносин співрозмовників, яка відбивається в їх свідомості;

д) новизна, яка проявляється в постійній зміні предмета розмови, обставин, завдань та ін.

У процесі навчання за комунікативним методом учні набувають комунікативної компетенції — здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації (мета). Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативне виправданими. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку учні оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Тема 3

Методика формування іншомовної комунікативної компетентності***Формування фонетичних навичок на уроках іноземної мови.***

Навчання правильній вимові є важливим компонентом у вивченні будь-якої іноземної мови, оскільки сприяє не тільки формуванню вмінь розуміти на слух або говорити, але й навчанню читання, розумінню прочитаного та письму, оскільки письмова форма є графічною репрезентацією послідовності звуків. Неправильна вимова часто призводить до непорозумінь.

Кожна мова має свої орфоепічні правила: особливості вимови певних звуків, наголос, інтонацію, які становлять труднощі при вивченні іноземної мови. Саме тому роботі над фонетичними особливостями приділяється багато уваги, але не окремо, а у процесі навчання читання й усному мовленню (відповідно до комунікативного підходу. Через те, що формування слуховимовних навичок є тривалим і складним процесом, робота над ними має тривати не тільки на початковому етапі, але й наступних рівнях.

Основні принципи навчання вимові

- сприяти зрозумілості (ясності) під час спонтанного мовлення;

- уникати вивчення окремих звуків.

Основні прийоми роботи:

- імітація;

- аналіз;

- поєднання аналізу та імітації.

Основні види вправ:

- слухання (впізнавання),
- відтворення (вивчення скоромовок, віршів тощо).
- читання вголос.

Приклади вправ :

а) говорити рідною мовою, імітуючи манеру носія мови з наступним обговоренням особливостей вимови. (слухання + відтворення, принцип – аналіз та імітація)

б) застосування гумових стрічок, м'ячиків, ручок для позначення наголосу, виділення певного слова у реченні, для відпрацювання ритму й темпу мовлення;

в) уповільнене мовлення: викладач навмисно повільно промовляє фразу, перебільшуючи спосіб утворення звуків, інтонування, наголосу і т.п., щоб учням було зрозуміло, як саме треба вимовляти.

г) Робота в парах: читання та відбір слів з двома або більше складами, поділ їх на групи з наголосом на 1 складі, другому і т.п. Обговорення і читання

Виправлення помилок на початковому етапі робиться виключно вчителем, далі можна попросити самого учня проаналізувати слово, згадати правило, знайти свою помилку. Можна долучати й інших учнів.

Формування лексичних навичок

Основними критеріями відбору лексики має бути частотність, поширеність (використання у різних джерелах). Труднощі, з якими стикаються ті, хто вивчають англійську мову: багатозначність слів, невідповідність об'єму значень слів в англ. та укр. мовах, омоніми, синоніми, антоніми, пароніми, валентність (сполучуваність слів), продуктивна система словотвору в англійській мові, інтерференція (внутрішньомовна та міжмовна).

Основні правила навчання лексиці:

а) слова вводяться у реченнях (текстах), ізолюються тільки з метою акцентувати на них увагу, пояснити значення, показати вживання в інших контекстах;

б) якщо можливо, показати зв'язок з іншими, вже знайомими словами;

в) етапи вивчення лексики: презентація, пояснення (семантизація) і закріплення;

г) слова з активного словника треба пояснювати більш детально, але треба розвивати здогадку (наприклад, інтернаціональні слова, спільнокореневі);

д) спочатку вивчаються найбільш уживані слова, поступово переходячи до менш уживаних, що забезпечить найкращий результат на кожному етапі вивчення мови.

е) при поясненні варто застосовувати наочність (малюнки, аудіо-відео матеріали тощо), особливо на початковому етапі вивчення мови

ж) слово вважається засвоєним тільки тоді, коли воно: почуте – вимовлене – роз’яснене – побачене – написане і самостійно використане у мовленні. Найкращий спосіб засвоєння слова - постійне його вживання у мовленні.

Способи семантизації слів:

Перекладний (переклад або переклад і тлумачення) та безперекладний (1) демонстрація предмета, жести, дій, малюнки і т.п., 2) визначення – дефініції; 3) синоніми –антоніми; 3) контекст (контекстуальна здогадка); 4) визначення значення слова на основі його форми (аналіз слова за складом)

Рецептивні вправи:

- читання;
- навмисне вивчення переліку слів.

Репродуктивні вправи: написання творів:.

Вправи також поділяються на підготовчі та мовленнєвого характеру:

1. Вправи на розвиток умінь вибирати правильну форму слова:

- знайти певні слова у тексті, розподілити їх за певними ознаками

- із двох слів обрати потрібне
- згрупувати слова за певною ознакою
- назвати предмет або явище за описом
- заповнити пропуски у реченнях
- навести синонім або антонім
- перелічити слова, потрібні для опису зими (школи, квартири...)

- визначити значення слів на основі афіксів

2. Вправи, спрямовані на розвиток умінь використовувати нову лексику у мовленні:

- скласти словосполучення/ речення із цими словами
- описати ситуацію, кімнату ...
- використати нову лексику при відповіді на питання
- розширити речення за допомогою нових слів і словосполучень

Формування граматичних навичок

Вивчення граматичного ладу мови є таким же важливим, як і вивчення лексики. Тому що саме граматики забезпечує вираження думок як усно, так і письмово, розуміння на слух та при читання. У цьому полягає практичне значення навчання граматиці. Комунікативна мета вивчення граматики полягає в тому, що засвоєний граматичний матеріал має бути достатнім для користування мовою як засобом комунікації.

Принципи вивчення граматики:

- виділити активний граматичний мінімум на основі поширеності в усному мовленні і пасивний (необхідний для розуміння прочитаного та почутого).
- граматичний матеріал має бути організований функціонально, тобто граматичні явища мають відповідати лексичним в комунікативних одиницях, не менше за речення.
- поєднання індуктивного та дедуктивного методів.
- використання вправ, які роблять більш зрозумілим зв'язок між граматичною конструкцією та їх комунікативною функцією.
- фокус на розвиток процедурних, а не декларативних знань.

Вправи можуть бути як рецептивні, так і репродуктивні. Рецептивні спрямовані на впізнавання нового граматичного явища за зовнішніми формальними ознаками. Репродуктивні – на формування навички вживання граматичного явища у мовленні. Зазвичай починають від рецептивних поступово переходячи до репродуктивних.

Рецептивні - аудіювання (усне мовлення) та читання (писемне мовлення) передбачають: сприймання, розпізнавання та співвіднесення із значенням

Репродуктивні - говоріння та письмо, передбачають: вибір, оформлення за нормами мови та реалізацію у мовленні.

Тема 4

Розвиток умінь іншомовної мовленнєвої діяльності***Розвиток умінь аудіювання***

Мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований, опосередкований системою мови та обумовлений ситуацією спілкування процес передачі і прийому повідомлень. До компонентів мовленнєвої діяльності науковець відносить:

- мотив діяльності (комунікативно-пізнавальна потреба у здійсненні діяльності);
- предмет діяльності (думка як форма відображення предметів і явищ реальної дійсності);
- засоби і способи реалізації діяльності (мовні засоби і способи формування і формулювання думки);
- продукт діяльності (мовленнєве повідомлення);
- результат діяльності (реакція людини: відповідна дія чи стан)

Формування мовленнєвої навички відбувається в декілька етапів (за С.П.Шатиловим):

а) орієнтовно-підготовчий (ознайомлення з новим матеріалом, виконання мовленнєвих та мовних дій за зразком або правилом)

б) стереотипно-ситуативний (автоматизація мовленнєвих дій в аналогічних ситуаціях мовлення на рівні фрази/речення)

в) варіююче-ситуативний (автоматизація мовленнєвих дій у варіативних ситуаціях мовлення на рівні надфразової єдності)

Мовленнєва компетенція – володіння способами формування і формулювання думок засобами мови і вміння користуватися такими способами у процесі сприйняття і породження мовлення.

Види мовленнєвої діяльності:

Усне мовлення: аудіювання та говоріння: монологічне та діалогічне

Писемне мовлення: читання та письмо.

Мовленнєва компетенція полягає у володінні всіма видами мовленнєвої діяльності.

Аудіювання – складний рецептивний вид мовленнєвої діяльності, що реалізується як одночасне сприйняття та розуміння мови на слух.

Психофізичні механізми аудіювання:

- слухове сприйняття;
- внутрішнє промовляння;
- сегментування мовленнєвого ланцюга;
- оперативна пам'ять;
- антиципація;
- довготривала пам'ять;
- осмислення

Необхідність навчання аудіюванню як окремого самостійного виду мовленнєвої діяльності обумовлюється такими причинами: сприйняття на слух забезпечує надходження до довготривалої пам'яті еталонних зразків іноземної мови; слухо-мовленнєві та слухо-моторні феномени реалізуються всіма видами мовленнєвої діяльності. Відповідно, не можна навчити іншим видам мовленнєвої діяльності, не розвиваючи слуховий аналізатор; розвивається слуховий контроль, який характерний для всіх видів мовленнєвої діяльності, тобто, під час говоріння/читання відбувається самоконтроль; розвивається слухова пам'ять, без якої неможливе успішне оволодіння іноземною мовою.

Джерелом аудіювання мають бути автентичні тексти або навчальні тексти, начитані носіями мови, щоб формувати правильну вимову з самого початку оволодіння мовою.

Для успішної організації роботи з аудіотекстом важливо враховувати ряд чинників: 1. Аудіотексти повинні створювати мотивацію до вивчення мови. 2. Автентичні аудіотексти стимулюють потребу студента в пізнанні нових реалій про мову та культуру, побут та звичаї, сприяють його активній участі в спілкуванні на заняттях. 3. Підбір аудіотексту дуже важливий. Занадто важкі тексти можуть демотивувати студента; легкі аудіотексти, які засвідчують відсутність моменту подолання труднощів, не можуть бути розвиваючими; 4. Текст для аудіювання, який віддзеркалює інтереси студентів тієї чи іншої

спеціальності – виступає одним з ефективних засобів створення мотивації до вивчення ІМ.

Труднощі, що виникають при навчанні аудіюванню, поділяються на суб'єктивні та об'єктивні. До суб'єктивних відносяться ті, що зумовлені віком учня (кмітливість, уміння слухати, уміння швидко реагувати, уміння переключатись з однієї розумової операції на іншу тощо) та індивідуально-психологічними особливостями (вмотивованість, слухова чутливість, слухова пам'ять, ймовірне прогнозування, увага). Об'єктивні включають труднощі, зумовлені мовною формою тексту (акцент, швидкість, стиль тощо), змістом тексту, умовами пред'явлення тексту (кількість прослуховувань, якість запису, акустичні властивості аудиторії, опори та орієнтири) та видом мовлення, що сприймається (монологічне, діалогічне).

Практичні цілі навчання аудіювання

- навчити виділяти й ідентифікувати знайомі елементи (слова, морфеми, словосполучення, фрази);
- навчити фіксувати серед знайомих елементів значущі;
- навчити поєднувати значущі елементи у смислові, логічно пов'язані фрагменти і, як результат, смислове ціле;
- навчити здогадуватись про значення окремих незнайомих елементів;
- навчити ігнорувати незнайомі елементи тексту, які не заважають його розумінню в цілому;
- навчити утримувати в пам'яті основний зміст прослуханої інформації та демонструвати своє розуміння.

Типові вправи для навчання аудіюванню:

1 некомунікативні рецептивні (навчити розрізняти на слух фонетичні, лексичні та граматичні явища):

- на сприймання
- на впізнавання звуку, лексичної одиниці, граматичної структури
- на розрізнення
- на сегментацію слів / словосполучень
- на розуміння граматичних структур
- на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання

2 умовно-комунікативні рецептивні (навчити розуміти фрази або групи фраз)

3 комунікативні рецептивні (навчити розуміти тексти):

з розумінням основного тексту

-на аудіювання текстів з повним розумінням або з розумінням певної інформації

Етапи роботи над текстом для аудіювання:

1 дотекстовий

- зняття мовних або смислових труднощів тексту

- уведення у контекст повідомлення

- формулювання комунікативної установки на аудіювання тексту (постановка завдань)

2 притекстовий етап

- аудіювання

3 післятекстовий етап

- контроль розуміння повідомлення

- обговорення змісту прослуханого тексту

- використання отриманої інформації у подальшій роботі

Залежно від цілей конкретного етапу навчання виділяються різні рівні розуміння почутого повідомлення (те саме стосується і читання):

1 фрагментарний (вміння розуміти загальний зміст окремих речень; вміння відокремлювати головну інформацію речення від другорядної; вміння встановлювати логічні зв'язки між елементами речення);

2 глобальний (вміння визначати тему тексту; вміння розуміти загальний зміст почутого/ прочитаного тексту);

3 детальний (вміння відокремлювати головну інформацію тексту від другорядної; вміння членувати текст на смислові частини, визначати факти; вміння встановлювати логічні зв'язки між елементами тексту; вміння виділяти експліцитно висловлену головну думку тексту)

4 критичний (вміння розуміти імпліцитно висловлену інформацію тексту; вміння виділяти імпліцитно висловлену головну думку тексту).

Способи контролю розуміння почутого або прочитаного повідомлення

1 Невербальні та 2 вербальні способи

1 Виконання дій; використання цифр; використання сигнальних карток; виготовлення схем, креслень; підбір малюнків; розташування малюнків);

2 Рецептивні (вибір пункту плану; тести множинного вибору) та репродуктивні (переклад окремих слів, словосполучень, речень; складання плану; складання запитань за текстом; відповіді на запитання; бесіда за текстом; переказ змісту іноземною або рідною мовою).

Розвиток умінь говоріння

Метою навчання говорінню є опанування мовним матеріалом, створення в учнів звички користуватись іноземною мовою та формування механізму продукування непідготовленого мовлення. Навички непідготовленого мовлення формуються на основі підготовленого і забирають набагато більше часу. Вміння говорити передбачає наявність таких характеристик мовлення, як правильність (правильно підібрані лексичні одиниці та використані граматичні конструкції), швидкість, відповідність (ситуації), автентичність (відповідність нормам іноземної мови, урахування культурного та соціального аспектів тощо).

При підготовці та організації навчальної діяльності, спрямованої на формування навичок говоріння необхідно враховувати такі особливості мовленнєвої діяльності:

1 ситуативність – наявність обставин, що викликають необхідність спілкування;

2 мотивованість – бажання та необхідність висловитись у певній ситуації;

3 спрямованість, орієнтованість висловлювання на реципієнта;

4 структурне оформлення – наявність певних засобів для вираження певного змісту.

Є дві форми говоріння: монолог та діалог (полілог).

Монологічне мовлення - зв'язне висловлювання однієї особи, що виражає думки, наміри, оцінки певної форми. Може бути як підготовлене, так і непідготовлене (більш просунутий рівень).

Основні риси монологічного мовлення:

- Послідовність викладення думок;
- Логічність викладеного змісту;
- Завершеність висловлювання
- Спрямованість мовлення (залежно від мети, ситуації

тощо)

- Складні синтаксичні структури, повні речення.

Функціональні типи монологів:

- Монолог-опис
- Монолог-розповідь (оповідь та повідомлення)
- Монолог-міркування (переконання)

Цілі навчання монологічному мовленню:

- навчити комбінувати лексичні одиниці з урахуванням граматичних правил відповідно до комунікативної мети;
- навчити переказувати (близько до тексту, своїми словами, із розширенням, із скороченням тощо);
- будувати висловлювання на основі опор, з варіюванням (у межах змісту, або із збереженням мовної форми) і без опор;
- описувати ситуації, малюнки та ін. (за ключовими словами, за планом, за планом-схемою, слайдами тощо);
- робити повідомлення на основі мовленнєвої ситуації, обґрунтовувати свої думки;
- надавати характеристику та оцінку;
- коротко реферувати прочитане або почуте із висловленням ставлення до нього.

Вправи: підготовчі, умовно мовленнєві та мовленнєві.

Вправи на приєднання, об'єднання, розширення, складання речень; вивчення напам'ять, переказ близький до тексту, від 3ї особи, від імені інших учасників тощо. Завдання мають варіюватися.

Етапи оволодіння монологічним мовленням:

1 оволодіння вмінням об'єднувати окремі словосполучення й речення у понадфразову єдність

2 оволодіння вмінням висловлюватися на понадфразовому рівні на основі мовленнєвої ситуації за допомогою різних опор;

3 оволодіння вмінням висловлюватись на текстовому рівні в різних функціонально-смыслових типах усного мовлення.

Діалогічне мовлення – зв'язне висловлювання двох осіб, що виражають своє ставлення, думки про певний факт, подію, людину тощо. Специфіка полягає в тому, що наявне і слухання і говоріння.

Характеристики діалогічного мовлення:

- Спонтанність
- Емоційність
- Експресивність
- Наявність еліптичних речень, повторів тощо
- Використання розмовних кліше

Зміст діалогу визначається темою, метою та етапом роботи над мовою. Він теж може бути як підготовлений, так і не підготовлений. Їх можна використовувати на початку заняття в якості warm-up.

Функціональні типи діалогів

- Діалог-розпитування
- Діалог-домовленість
- Діалог-обмін враженнями
- Діалог обговорення

Оволодіння діалогічним мовленням відбувається в декілька етапів:

- 1 оволодіння реплікуванням (вивчення готових реплік, необхідних лексичних одиниць для підстановки);
- 2 оволодіння діалогічними єдностями (репліка – реакція);
- 3 створення мікродіалогів (вправи з підстановками)
- 4 оволодіння вмінням вести діалоги різних функціональних типів.

Навчання читанню на уроках іноземної мови

Читання – складний процес, що спирається на знання та розуміння фонетичних, лексичних, граматичних явищ, стильових особливостей, культурних аспектів іншомовної комунікації тощо. Читання має технічну та змістову сторони. Технічна стосується правильної вимови, акцентів, інтонації та швидкості. Змістова передбачає розуміння прочитаного, вміння зрозуміти невідомі

лексми з контексту або опустити незначні деталі, а тому відіграє провідну роль.

Читання є складовою практичної мети навчання ІМ через те, що має 1) освітнє значення: воно є засобом спілкування, люди отримують знання з книг, журналів, газет, знайомляться з культурологічною інформацією; 2) виховнє значення: розвиває мислення, розум, волю, пам'ять та уяву, виховує в політичному та інтернаціональному плані.

Завдання навчання читання:

- 1 навчання техніки читання як вголос, так і мовчки
- 2 навчання читання як виду мовленнєвої діяльності (з розумінням основного змісту, з повним розумінням, або з метою пошуку інформації = вибіркове, переглядове читання).

Етапи роботи над текстом для читання:

- 1 дотекстовий
 - аналіз мовних і смислових труднощів тексту
 - уведення у контекст повідомлення (проблему/ галузь науки тощо)
 - формулювання комунікативної установки на читання тексту
- 2 притекстовий етап
 - читання
- 3 післятекстовий етап
 - контроль розуміння тексту
 - обговорення змісту прочитаного тексту
 - навчання смислової переробки інформації (виділення основної думки, узагальнення фактів, подій; співвіднесення фактів; оцінювання змісту; інтерпретація змісту).

Навчання письма й писемного мовлення

Навчання письму передбачає навчання техніці письма, що включає графіку, орфографію та пунктуацію. Писемне мовлення – це особливий вид мовленнєвої діяльності, при якому має місце вираження думок за допомогою графічних засобів. Писемне мовлення буває рецептивне та продуктивне.

На першому етапі навчання письму відбувається оволодіння графікою та орфографією, на 2 – структурними моделями речень,

властивих письмовій формі спілкування, а також конекторами, фатичними інтенсифікаторами, засобами логічного зв'язку тощо. 3 етап – оволодіння вміння висловлюватись на текстовому рівні в різних композиційно-мовленнєвих формах писемного мовлення.

Групи вправ для навчання письму:

1 група

Мета: навчити писати букви та буквосполучення

Вправи: некомунікативні рецептивні

- на списування;
- на виписування;
- на групування.

2 група

Мета: навчити орфографічно правильно писати слова

Вправи: некомунікативні репродуктивні або комунікативні

за умови ігрового характеру

- на групування;
- списування;
- ускладнене списування;
- виписування;
- дописування;
- заповнення;
- складання;
- диктанти.

3-4 групи

Мета: навчити правильно використовувати лексичні одиниці

та граматичні конструкції

Вправи: некомунікативні рецептивні, умовно-комунікативні

- на розрізнення;
- на групування;
- на розуміння лексичного значення або граматичних

структур

- добір правильних лексем або граматичних форм;
- підстановка слів
- заміна форм і т.п.

5 група

Мета: навчити письмово висловлюватись на рівні понадфразової єдності

Вправи: комунікативні продуктивні вправи з використанням штучно створених опор (плану, підстановчої таблиці, схеми тощо)

- на об'єднання одноструктурних зразків мовлення у понадфразову єдність ;
- на об'єднання різноструктурних зразків мовлення у понадфразову єдність

6 група

Мета: навчити письмово висловлюватись на рівні тексту

Вправи: комунікативні продуктивні вправи з використанням природних опор

- на заповнення формулярів, анкет...;
- написання переказу (стислого, розгорнутого, вільного);
- написання записок, листів, планів, тез, анотацій...
- ... з пошуком інформації

Тема 5

Організація та забезпечення процесу навчання

Організація процесу навчання у різних навчальних закладах

Процес навчання як взаємодія вчителя і учня різниться залежно від навчального закладу. У сучасній загальноосвітній школі виділяють основні три ступені: початковий, середній та старший. Згідно сучасних шкільних програм перша іноземна мова вивчається з першого класу, друга іноземна мова у загальноосвітній школі вивчається з п'ятого класу, тому початковим етапом її вивчення вважають 5-6 класи, середнім - 7-9 класи та старшим - 10-11 класи.

Поділ на ступені не є випадковим, він дозволяє спланувати роботу, враховуючи психолого-педагогічні характеристики учнів, відповідно добираючи раціональні прийоми та засоби навчання. На початковому ступені закладаються основи володіння ІМ. Від рівня сформованості слухо-вимовних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також розвитку вмінь аудіювання, говоріння, читання та письма, які визначені у програмі, залежить подальший успіх в оволодінні учнями іноземною мовою як засобом іншомовного спілкування. На цьому етапі треба навчити не боятися спілкування ІМ, що у подальшому допоможе уникнути мовного бар'єру при спілкуванні з іноземцями. Треба пам'ятати, що дітям такого віку властиве конкретне мислення, тому вчитель має активно застосовувати наочність, пропонувати виконувати дії (фізична реакція у поєднанні із слуховою пам'яттю дає кращі результати). Все це також сприятиме кращій мотивації для вивчення ІМ.

Середній ступінь характеризується подальшою роботою над усіма видами мовленнєвої діяльності, проте домінує усне мовлення, яке стає змістовнішим, аргументованішим, складнішим за структурою мовного та мовленнєвого матеріалу. Успішність роботи пам'яті підлітків залежить від емоцій, тому при вивченні ІМ мови необхідно враховувати потреби учнів, їх інтереси, життєвий досвід, стимулювати до самостійної роботи (з метою розвивати допитливість, ініціативність, можливість проявити себе), роботи в парах (на цьому етапі активно відбувається соціалізація і думки однолітків є надзвичайно важливими). На цьому етапі вчитель зазвичай стикається

з багатьма труднощами, пов'язаними з перехідним періодом у підлітків, яким часто нічого не цікаво, нічого не потрібно, і вони не хочуть вчитися. Вчитель має знайти сфери інтересів і намагатися підтримувати мотивацію та зацікавленість предметом, одночасно займаючись розвитком знань, вмінь та навичок. Велика увага приділяється розвитку непідготовленого мовлення та збільшується питома вага домашньої самостійної роботи. Щодо формування мовної компетенції, то на середньому ступені учні оволодівають практично всім граматичним матеріалом, необхідним для усного мовлення та проводиться робота з формування рецептивних граматичних навичок, починається формування потенціального словника учнів, яке продовжується і на старшому ступені, значна увага приділяється вдосконаленню фонетичних навичок.

На старшому етапі проводиться робота над формуванням мовленнєвої компетенції, долучається автентичний матеріал, зростає обсяг навчального матеріалу. Читання як вид мовленнєвої діяльності набуває все більш комунікативного характеру, зростає кількість та обсяг текстів, які учні повинні вміти читати з метою отримання певної інформації, формуються навички і уміння ознайомлювального та вивчаючого читання, в тому числі і науково-популярних та суспільно-політичних текстів. Комунікативний розвиток учнів цього періоду характеризується удосконаленням механізму відбору мовних засобів, способів формування та формулювання думки. Розвивається індивідуальний стиль мовлення. Навчання письма передбачає вміння складати план, тези до прочитаного або почутого та робити письмові повідомлення в межах програмних вимог.

Викладання англійської мови у вищих закладах освіти має свої особливості, які відображені у програмах для немовних та мовних вищих навчальних закладів. Курс ІМ у ВНЗ є продовженням шкільного курсу, тому при створенні програм має бути забезпечений принцип наступності і послідовності у навчанні. Окрім того, навчання ІМ спирається і на загальні дидактичні принципи: систематичності, свідомості, активності, зв'язку теорії та практики, індивідуального підходу тощо. Програми для ВНЗ також характеризуються професійною спрямованістю, оскільки мають підготувати студентів до майбутнього професійного життя.

Зміст дисципліни ІМ має забезпечити суто професійну підготовку студентів і визначається відповідно до спеціальності

(юридична, економічна та ін. спрямованість), але основним для всіх є формування таких компетентностей, як спілкування у межах певної професійної сфери, повсякденне спілкування, оволодіння практичними навичками читання й опрацювання інформації, технікою перекладу вузькопрофесійних текстів, удосконалення креативних здібностей і розумової активності. Отже, як бачимо, в сучасних умовах змінилась основна задача дисципліни «Іноземна мова», відбувається відмова від механічного заучування правил і текстів на користь мотивованого сприйняття студентом важливості комунікативного підходу.

На відміну від немовних спеціальностей, філологічні спрямовані на детальне вивчення всіх аспектів мови, тому окремо запроваджується теорія та практика, н-д, вивчається теоретична та практична граматики, опрацьовується фонетика та лексика на практичних заняттях, а також вивчається теоретична фонетика та лексикологія тощо.

Цілі навчання – підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, а саме в діяльності, пов'язаній з аналізом, творенням (зокрема перекладом) і оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації різними мовами.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;
- уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність працювати в команді та автономно;
- здатність спілкуватися іноземною мовою;

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- здатність проведення досліджень на належному рівні;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- О здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах;
- О здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційний шлях розвитку вітчизняного і світового літературознавства;
- О здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки;
- О здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів;
- О усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій;
- О здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань;
- О здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень;
- О усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.

Додатково для освітньо-наукових програм:

- О здатність ефективно й компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в галузі філології;

Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

- Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.
- Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.
- Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.
- Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.
- Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.
- Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.
- Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.
- Оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства.
- Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.
- Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).
- Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів,

формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

- Дотримуватися правил академічної доброчесності.
- Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.
- Створювати, аналізувати й редагувати тексти різних стилів та жанрів.
- Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.
- Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.
- Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та/або інноваційні розробки в конкретній філологічній галузі.

Додатково для освітньо-наукових програм:

- Презентувати результати свого дослідження науковій спільноті в наукових публікаціях чи виступах на конференціях, круглих столах, семінарах тощо.

До основних критеріїв професіоналізму викладача ХХІ століття Т. І. Левченко відносить такі: психолого-педагогічна орієнтація; здатність створювати нові, інноваційні підходи до організації педагогічного процесу; гуманістична професійно-педагогічна спрямованість особистості; захопленість педагогічною роботою; психолого-педагогічна спостережливість; організаторські здібності, комунікабельність; урівноваженість, працездатність, інтелектуальна активність, громадянська відповідальність; самостійне перенесення знань на іншу ситуацію; бачення нових проблем у стандартних умовах, альтернатив у рішеннях; здатність створювати оригінальні засоби розв'язання, комбінування раніше відомих способів у нових підходах [Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних ситемах: моногр. / Т. І. Левченко. – Вінниця: Видбво «Нова книга», 2002. –512 с.].

У документах Ради Європи прописано обов'язкові компоненти професійної компетенції викладача іноземних мов вищого навчального закладу:

- володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями на етапах планування і проведення занять для доступу до інформаційних ресурсів мережі Інтернет та обміну професійним досвідом для використання можливостей дистанційної освіти й підвищення кваліфікації;

- знання основних напрямів і принципів методики викладання іноземних мов і вміння адаптувати їх до конкретних умов і форм навчання;

- уміння аналізувати й оцінювати навчальні матеріали і навчальні програми з точки зору цілей, задачі результатів навчання;

- здатність адаптувати свої навчальні дії до програмних вимог, до місцевих національно-культурних вимог і лінгвометодичних традицій;

- підтримання регулярних контактів з представниками країн, мова яких викладається, з базовими навчальними центрами цих країн та організація таких контактів у навчальних цілях.

Організація уроку / заняття (вимоги до уроків, їх планування, структура і типи)

Процес навчання може бути ефективним тільки у випадку ретельного планування. Основна мета планування полягає у науковому обґрунтуванні організації навчально-виховного процесу та досягнення оптимального засвоєння навчального матеріалу учнями. Кожен урок має органічно поєднуватись із попередніми та наступними, задля реалізації принципу послідовності та системності у навчанні. Саме тому на початку року учитель складає календарно-тематичний план уроків на семестр, навчальний рік і затверджує його у заступника директора. У ВНЗ викладачі керуються освітньою та робочими програмами, навчальними планами і складають свій план залежно від рівня знань студентів, їх кількості в групах, кількості годин, відведених на дисципліну тощо.

У школах тематичний план є обов'язковою основою для планування окремих уроків у межах теми, в ньому передбачаються

цілі уроків, зв'язок з іншими темами у циклі, обладнання уроку, домашнє завдання тощо.

Поурочне планування передбачає конкретизацію цілей, етапів уроку (із зазначенням часу на їх виконання), змісту (який корегується залежно від результатів попереднього уроку), прийомів навчання, розробки вправ, дидактичного матеріалу, підбір наочності та ін. Отже план кожного уроку є детальним сценарієм заняття, з репліками, запитаннями, коментарями вчителя та прогнозованими відповідями учнів (очікуваною реакцією, до якою треба учнів підвести). Усі етапи уроку мають бути взаємопов'язані, з плавними переходами, чітко сплановані. Не можна залишати учнів / студентів тривалий час без завдання (н-д, якщо треба щось записати на дошці, то це має бути зроблене до заняття або, коли учні зайняті. У Кореї в кінці року студенти ВНЗ дають характеристику роботи викладачу. І якщо вони вважають, що викладач примушував їх сидіти без діла, коли щось записував на дошці або налаштовував проектор, то вони напишуть поганий відгук, а це впливає на те, чи буде продовжено контракт з викладачем на наступний рік).

Цілі уроку повинні точно визначати, на що потрібно звернути увагу в ході роботи: на показ та пояснення мовного матеріалу, на формування навичок, на розвиток умінь тощо. Практичною метою уроку може бути ознайомлення з новою граматичною структурою, формування артикуляційної навички, навички читання слів певного типу, розуміння на слух нових лексичних одиниць, розвиток уміння вести бесіду у зв'язку з ситуацією, читання тексту з розумінням основного змісту, повідомлення про поточні події, систематизація вивченого матеріалу, контроль навичок та вмінь і т.п. Формування практичної мети доцільно починати словами «Навчити...», «Формувати...», «Розвивати...», «Удосконалювати...». Такі формулювання визначають спрямованість уроку на розвиток мовлення, формування та удосконалення навичок володіння мовним матеріалом. З формулювання мети повинно бути ясно, що необхідно засвоїти, в якому обсязі, з яким рівнем оволодіння.

Освітня мета передбачає, з одного боку, ознайомлення учнів з культурою країни, мова якої вивчається, шляхом засвоєння нової загальноосвітньої інформації; з іншого – розширення філологічного кругозору учнів, тобто уміння порівнювати мовні системи, аналізувати їх.

Розвиваюча мета реалізується у процесі навчання там, де учень застосовує свій інтелект, волю, почуття, пам'ять, увагу, уяву тощо. Виховний вплив на уроці з ІМ забезпечується використанням виховних можливостей навчального матеріалу та спеціальних прийомів роботи з ним, завдяки чому формуються відповідні суспільно-політичні погляди учнів, почуття, ставлення до морально-етичних категорій, до навколишнього світу. Слід зауважити, що виховні та розвиваючі цілі можна планувати на цикл уроків, оскільки виховання та розвиток проходять повільніше, ніж навчання.

Вимоги до уроку іноземної мови, його типи та структура

Вимоги до уроку:

- комунікативна спрямованість;
- комплексність (всі види мовленнєвої діяльності взаємодіють; кожна частина мовного матеріалу має бути опрацьована в усіх видах мовленнєвої діяльності);
- іноземна мова – мета і засіб навчання. Мовлення вчителя використовується для організації уроку, а також є прикладом для наслідування. Воно має бути нормативним, автентичним, відповідати можливостям та мовленнєвому досвіду учнів;
- висока активність розумово-мовленнєвої діяльності учнів упродовж усього уроку, що має досягатись шляхом зміни видів діяльності, постановки комунікативних завдань, використання додаткових матеріалів тощо;
- різноманітність форм роботи (групова, індивідуальна, фронтальне опитування, робота в парах...);
- перевага практики над теорією;
- мотиваційне забезпечення (використання цікавого матеріалу, дидактичних ігор, посиленість завдань, сприятливий психологічний клімат тощо).

Типи уроків з ІМ:

- Уроки, спрямовані на формування мовленнєвих навичок користування мовним матеріалом, які включають подачу нового матеріалу, тренування його з метою використання в різних видах мовленнєвої діяльності та практику в мовленнєвій діяльності.

- Уроки, спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь, що характеризуються тренуванням з метою підготовки до мовленнєвої діяльності та практикою в мовленнєвій діяльності.
- Уроки змішаного типу включають формування навичок оперування мовним матеріалом та розвиток мовленнєвих умінь.
- Контрольні уроки, метою яких є перевірити рівень отриманих знань та ефективність застосованої методики.

Структура уроку

Початок – основна частина – завершальна частина

На початку уроку створюються організаційні передумови діяльності, відбувається налаштування на іншомовну комунікацію, підготовка артикуляційного апарату. На основному етапі уроку розв'язуються заплановані практичні завдання (ознайомлення із новим мовним матеріалом, відпрацювання алгоритмів дій, здійснення комунікативної діяльності у поєднанні з навчальною, ігровою, трудовою, художньо-естетичною). Під час організації вправлення учнів у іншомовному спілкуванні слід пам'ятати про необхідність зміни режимів роботи, інтеграцію нового матеріалу до наявного досвіду школярів, підтримку позитивної атмосфери уроку. На завершальному етапі уроку слід передбачити такі види роботи, які б дали змогу продемонструвати результати діяльності та обговорити їх, зняти емоційну напругу учнів після інтенсивної розумової діяльності на попередньому етапі. Для цього варто запропонувати учням розважальні ігри, драматизації, змагання, конкурси. Вчитель обов'язково повинен провести інструктаж та коментар щодо домашнього завдання, перевірити розуміння учнями алгоритму самостійної роботи вдома, наявність запису завдання у щоденнику чи зошиті.

Схема загального аналізу уроку

I. Цілеспрямованість уроку

1. Визначити тему уроку, місце уроку в тематичному циклі, тип уроку.
2. Назвати цілі уроку: практичні, виховні, загальноосвітні, розвиваючі.
3. Встановити відповідність поставлених цілей місцю уроку в тематичному циклі та типу уроку.

II. Структура та зміст уроку

1. Зафіксувати етапи уроку в їх послідовності.
2. Встановити відповідність прийомів навчання основним цілям уроку.
3. Оцінити раціональність співвідношення тренувальних і мовленнєвих вправ.
4. Назвати допоміжні засоби навчання, що використовувались та оцінити їх доцільність і ефективність.
5. Визначити розвиваючу, виховну, освітню цінність мовленнєвого матеріалу уроку і вправ, їх відповідність віковим інтересам учнів.

III. Активність учнів на уроці

1. Визначити основні форми взаємодії вчителя та учнів уроці, їх місце /на якому етапі, для виконання завдань/ та ефективність.
2. Назвати прийоми стимулювання мовленнєвої і розумової активності учнів.

IV. Мовленнєва поведінка вчителя

1. Визначити відповідність мовлення вчителя мовній нормі, його адаптованість до рівня мовної підготовки учнів та вимогам шкільної програми.
2. Визначити ступінь володіння виразами класного вжитку.
3. Оцінити чіткість і доступність формулювання вчителем завдань для учнів та зверненість його мовлення до учнів.
4. Визначити доцільність використання рідної мови вчителя на уроці.
5. Встановити співвідношення мовлення вчителя та учнів на уроці.

V. Результативність уроку

1. Підсумувати те, чого навчились учні на уроці.
2. Визначити відповідність рівня сформованості мовленнєвих навичок та вмінь поставленим цілям.
3. Оцінити об'єктивність та мотиваційний потенціал виставлених учителем оцінок.

Тема 6

Контроль знань з іноземної мови

Функції контролю на уроках іноземної мови

Від кількості, якості, повноти, своєчасності, глибини та об'єктивності контролю залежить продуктивність навчання. Контроль має на меті визначення не лише рівня і якості навченості учня, але й обсягу виконаної ним праці.

Перевірка знань є невід'ємною складовою процесу навчання на рівні з поясненням нового матеріалу, виконанням вправ, спрямованих на формування мовленнєвих вмінь та навичок. Його метою є керування процесом навчання, що полягає у виявленні як попередніх, так і набутих знань, і у коригуванні змісту і темпу навчання задля забезпечення його ефективності.

Об'єктами контролю виступають навички та уміння учнів, що мають бути сформовані у процесі навчання ІМ.

Функції контролю:

- зворотного зв'язку;
- оціночна;
- навчальна;
- розвиваюча;
- виховна.

До контролю на уроках з іноземної мови висуваються певні вимоги:

- систематичність;
- репрезентативність;
- диференційований підхід до учнів;
- об'єктивність;
- цілеспрямованість;
- виховна цінність.

Види контролю:

Визначаються залежно від часу реалізації: вхідний або діагностичний (для визначення попередніх знань з теми); поточний (для визначення рівня сформованості окремої навички або уміння); тематичний (по закінченні вивчення певної теми); рубіжний (в кінці

семестру), підсумковий (після завершення відповідного ступеня навчання іноземної мови) та заключний.

Засобами проведення контролю виступають спеціально підготовлені контрольні завдання, які включають інструкцію, що повинна спонукати учнів до реалізації саме тих мовленнєвих навичок і умінь, які підлягають контролю.

Форми контролю:

- За способом реалізації: усний; письмовий.
- За використанням рідної мови: одномовний; двомовний.
- За способом організації: контроль з боку учителя; взаємоконтроль; самоконтроль.
- За охопленням кількості учнів: фронтальний; індивідуальний; парний; груповий.

Тема 7**Викладання перекладу у вищій школі*****Проблеми формування вмінь та навичок перекладу***

За Л.І.Черноватим сучасний перекладач має володіти такими знаннями та вміннями:

- знання змісту процесу письмового перекладу однією мовою з іншої, що полягає у здійсненні перекладацького аналізу ТО, ідентифікації домінуючих мовних засобів і виборі способів перекладу залежно від екстралінгвальних чинників (інтенцій автора, ситуації спілкування, особливостей адресатів тощо);
- володіння читанням на мові, з якої здійснюється переклад (за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти - це адекватна операційна компетенція – здатність розуміти довгі та складні документальні й літературні тексти, оцінюючи особливості їх стилю. Здатність розуміти спеціалізовані статті та довгі технічні інструкції, навіть якщо вони не стосуються сфери діяльності читача (перекладача);
- володіння письмом мовою, якою здійснюється переклад (за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти – це глобальна операційна компетенція – здатність легко писати чіткий, послідовний текст у певному стилі; здатність писати складні листи, доповіді й статті, представляючи проблему (предмет розгляду) за допомогою ефективної логічної структури, що дозволяє адресату виділити й запам'ятати значущі пункти; спроможність писати резюме та огляди професійних або літературних праць;
- володіння прийомами адаптації тексту перекладу до особливостей цільової культури, включаючи особливості мовної комунікації;

- знання стилістичних реєстрів (архаїчний, урочистий, офіційний, розмовний, неофіційний, інтимний) та способів їх переносу з однієї мов до іншої;
- уміння встановлення лексичних та фразеологічних значень мовних одиниць різними способами;
- знання галузі, до якої відносить текст оригіналу;
- навички самоорганізації та вміння закінчувати роботу до встановленого терміну;
- уміння спілкуватись з замовниками та володіння технікою міжособистісного спілкування;
- володіння прийомами забезпечення якості перекладу, такими як вичитування, критичне оцінювання, редагування, зворотній переклад, а також знання умов застосування згаданих прийомів;
- уміння складання перекладацьких приміток та знання умов їх застосування;
- знання ролі перекладача та принципів професійної діяльності.

Формування таких знань і вмінь, що становлять фахову компетентність перекладача, є **метою** підготовки перекладачів у ВНЗ. Отже, ***мета** будь-якого курсу навчання перекладу як спеціальності є формування фахової компетентності перекладача, тобто здатність виконувати перекладацьку діяльність на фаховому рівні.*

Зміст навчального плану для підготовки перекладачів має відповідати поставленій меті і включати в себе такі дисципліни, які б сприяли реалізації цілей. Основним предметом, який відповідає за формування білінгвальної компетенції – практичний курс іноземної мови.

Дисципліни, що покликані формувати навички якісного перекладу, мають бути пов'язані як з теорією, так і з практикою перекладу. Теорія, на думку вчених (М.В.Вербицька, Л.К.Латишев, Л.Л.Нелюбін) має зводитись до знання історії перекладу, його класифікацій, перекладацьких стратегій та змісту головних понять (перекладність- неперекладність, принцип мінімальних втрат, еквівалентність, адекватність тощо), знання головних засобів прагматичної адаптації перекладу, перекладацьких трансформацій,

способів перекладу безеквівалентних мовних одиниць, імплікатур, принципи перекладу зв'язного тексту, його граматичні та стилістичні особливості тощо. Цей перелік може уточнюватись, доповнюватись та змінюватись у результаті появи нових спеціальних досліджень.

Практика перекладу має бути присвячена практичному застосуванню отриманих теоретичних знань, виконанню дій та операцій з компресії тексту, передачі безеквівалентної лексики, використанню лексичних та граматичних трансформацій та ін. Під час практики перекладу студенти мають оволодіти термінологічною лексикою у максимально можливому діапазоні галузей. Тому тексти для перекладу мають ретельно відбиратися з метою забезпечити засвоєння максимальної кількості термінологічних одиниць при мінімальному обсязі текстів. Крім того, під час виконання тренувальних перекладів студенти мають опанувати вміннями шукати необхідну довідкову інформацію. Вони мають навчитися працювати з різними типами довідників і словників (двомовні, тлумачні, галузеві глосарії тощо), знаходити матеріал, що стосується тематики тексту, щоб зрозуміти основні наукові принципи, необхідні для адекватного перекладу тексту.

Принципи навчання:

- наочності, що полягає у збільшенні каналів надходження інформації (зоровий, слуховий та моторний);
- посиленості, що передбачає врахування рівня знань студентів (вибір темпу мовлення, підбір текстів з огляду на мовні труднощі, вибір галузі знань);
- міцності засвоєння знань, що полягає у забезпеченні регулярного й ефективного контролю та зворотного зв'язку;
- усвідомленості навчання. Студенти мають розуміти мету та структуру виконання вправ на кожному відрізку навчання, свідомо обирати відповідні прийоми перекладу, регулярно застосовувати допоміжні довідкові засоби;
- науковості, що не допускає інтуїтивного перекладу;
- активності студентів, що досягається за рахунок проблемних завдань, якими, власне, є кожна вправа, що моделює справжній переклад у будь-якій його формі. Емоційна пам'ять сприяє кращому запам'ятовуванню, тому чим більше студентам подобається

перекладати, шукати шляхи вирішення перекладацьких проблем, тим ефективніше буде навчання. Емоційна активність забезпечується високим темпом виконання вправ, зміною їх типів, моделюванням реальних умов перекладу;

- принцип виховного навчання. Студенти розвиваються як гармонійні особистості, опановуючи різні галузі людської діяльності, виховується самостійність у вирішенні навчальних і фахових проблемних ситуацій та ін..

- індивідуалізації, що забезпечується засобами зворотного зв'язку. Викладач надає індивідуальні рекомендації, спираючись на роботу кожного конкретного студента;

- принцип домінуючої ролі вправ;

- принцип відповідності змісту вправ для навчання перекладу реальним умовам здійснення перекладу як фахової діяльності;

- принцип взаємопов'язаного навчання різними видами перекладу (що, на жаль, є достатньо проблематичним в умовах скороченого обсягу аудиторних занять).

Типологія вправ для розвитку вмінь та навичок перекладу

Л.М. Черноватий виділяє 3 групи вправ:

- підготовчі (тип А), які можуть бути двох видів: спрямовані на засвоєння теорії перекладу і ті, що призначені розвивати необхідні якості, як-от: темп мовлення, пам'ять, вміння перефразувати, робити мовну компресію тощо;

- вправи для формування навичок перекладу (тип Б);

- вправи для включення сформованих навичок до структури перекладацьких умінь (тип В).

До групи А професор відносить:

- перекладацький аналіз ТО (для встановлення його тематичної спрямованості, жанру, функцій, адресата, домінуючих мовних засобів, способів перекладу);

- аналіз паралельних текстів для розпізнавання (з поясненням) перекладацьких способів, застосованих перекладачем;

- вибір (з обґрунтуванням) кращого варіанта ТП із кількох запропонованих;
- оцінка якості ТП;
- редагування ТП з обґрунтуванням;
- одномовне перефразування ТО (для вміння відходити від форми ТП та уникнення надмірного буквализму в перекладі);
- одномовна компресія тексту (для розвитку вмінь позбавлятися мовної надлишковості ТО і зберігати головну інформацію);
- одномовна антиципація видалених елементів ТО (для розвитку механізму ймовірнісного прогнозування);
- запис прецизійної інформації без перекладу (диктант із застосуванням імен, географічних назв, дат, чисел тощо);
- оволодіння перекладацьким скорописом (на жаль система вправ для навчання перекладацькому скоропису ще не створена і потребує спеціального дослідження);
- повторення тексту, сприйнятого на слух (з обмеженням часу на повторення для підвищення темпу мовлення);
- складання поняттєвих схем у конкретній галузі (для систематизації фонових знань);
- складання двомовних словників у конкретній галузі (для закріплення фонових знань і попереднього знайомства з термінами, що позначають поняття певної галузі);
- формування навичок роботи з різними типами словників та іншими довідковими джерелами, включаючи електронні.

Вправи груп Б і В спрямовані на автоматизацію патернів переносу на лексичному, граматичному, прагматичному рівнях тощо. Група Б включає вправи для подолання лексичних, граматичних, жанрово-стилістичних труднощів, для розвитку навичок вживання перекладацьких трансформацій, перекладу слів-реалій, сталих виразів, образних засобів тощо, для розвитку механізму вибору еквівалентів, для розвитку навичок переключення з одного коду на інший (диктант-переклад).

Усі зазначені вправи можуть виконуватись на різних рівнях: рівні слова, словосполучення, речення, надфразової єдності, абзацу,

тексту; можуть бути з опорою на друкований текст оригіналу чи без неї; можуть включати попередню семантизацію або ні (з паралельними еквівалентами).

Група В призначена для розвитку вмінь усного перекладу з аркуша або усного послідовного перекладу. Вправи цієї групи виконуються на рівні абзацу, мікротексту та тексту, з опорою на текст оригіналу (або окремі складні фрагменти) чи без. Варіативним компонентом є попередня семантизація, ознайомлення з текстом, час виконання, запис перекладу технічними засобами для подальшого аналізу і виявлення недоліків.

Особливість організації навчання перекладу є те, що вправи мають носити проблемний характер. Як зазначає, Д.Робінсон, зважаючи на те, що перекладацька діяльність має евристичний характер, доцільно й процес навчання будувати на принципах проблемного навчання.

Навчання письмового перекладу: етапи, уміння та навички письмового перекладу

Письмовий та усний переклади мають суттєві відмінності. До письмового перекладу, його точності, адекватності ставлять більш жорсткі вимоги: збереження не тільки пропозицій, але й конотацій, імплікатур, стильових особливостей, соціокультурних ознак тощо. Усний переклад має обмеження у часі, неминуче втрачає певну частку інформації, пов'язаний з одномоментністю. Саме тому навчання різним типам перекладу має відбуватися окремо із застосуванням різних прийомів і вправ.

Основне, чому треба навчити студентів – відійти від буквалізму, робити переклад «згори-донизу», що означає розуміти зміст і передавати його засобами мови перекладу, не зосереджуючись на поверхневій структурі тексту оригіналу.

У процесі еквівалентного письмового перекладу виділяють три етапи (І.С.Алексєєва, Н.М.Гавриленко, Л.К.Латишев, Л.М.Черноватий та ін.): аналіз ТО, створення ТП і його редагування. Відповідно, і у навчанні письмовому перекладу варто виділяти такі самі компоненти.

Перший – аналітичний (або доперекладацький) етап Н.М.Гавриленко та З.Д.Львовська поділяють на 3 підетапи: розуміння семантичного змісту ТО (що включає уміння розпізнавати типи

текстів, здійснювати лінгвокультурологічний та стилістичний аналіз тощо), розуміння концептуальної програми автора ТО (що передбачає уміння проводити інформаційно-довідковий пошук, використовуючи найрізноманітніші джерела: словники, носіїв мови, спеціалістів з теми тощо), і вибір стратегії перекладу (що передбачає можливі когнітивні і культурні труднощі розуміння адресатом тексту перекладу, врахування максимальної кількості чинників (прагматичних, лінгвістичних, соціокультурних, дискурсивних, ситуативних видів перекладу) тощо).

Таким чином, виходячи з аналізу, наведеного вище, Л.М.Черноватий вважає, що до змісту навчання на етапі перекладацького аналізу ТО доцільно включити формування таких умінь та засвоєння відповідних знань: 1) уміння розуміти й тлумачити ТО, з урахуванням норм мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови оригіналу; 2) уміння аналізувати ТО: розпізнавати типи текстів та мету їх авторів; аналізувати чинники, що впливають на переклад (інтенція автора тексту; обставини створення текстового повідомлення; адресати; тип інформації, закладений у ТО; її щільність; жанр; лінгвістичні й структурні особливості ТО; співвідношення обсягу предметних та інших знань автора та адресата; правила, традиції й норми спілкування в МО і МП у відповідній сфері; наявність та характер імплікатур у ТО; соціолінгвістичні та лінгвістичні особливості МО і МП); 3) уміння виділяти найважливіші елементи ТО (визначати головну та другорядну інформацію ТО, а також ключові слова; розпізнавати домінуючу й додаткову функції та їх експліцитні й імпліцитні маркери; визначати комунікативну цінність конкретного елементу ТО; розпізнавати елементи, мовна цінність яких нейтралізується у конкретній ситуації); 4) засвоєння предметних знань (з різних галузей науки), яких студентам філологічних спеціальностей типово бракує; 5) уміння використовувати зовнішні ресурси (консультації у спеціалістів, носіїв МП, перекладачів, використання довідкових джерел тощо); 6) уміння розпізнавати потенційні перекладацькі проблеми при сприйманні ТО і шукати попередні варіанти їх вирішення на різних рівнях мовної та мовленнєвої систем; 6) уміння розробляти послідовність перекладацьких дій для подолання згаданих проблем й обґрунтовувати вибрану стратегію перекладу (деякі дослідники відносять це уміння до етапу породження ТП).

На цьому етапі, в основному, порівнюють паралельні тексти, з метою виявити особливості ТО і ТП, а також набути здатності обирати (з обґрунтуванням) кращий переклад із кількох запропонованих.

2 етап (синтезуючий, перекладацький) – породження тексту перекладу

На цьому етапі відбувається пошук еквівалентів окремих елементів ТО, об'єднання їх в одне ціле і породження ТП. Все це стає можливим на базі не тільки знань способів словотвору, лексики МО і МП, умінь виводити значення невідомих лексем із контексту на основі логіко-семантичних зв'язків чи ситуаційної інтуїції, або знаходити у довідковій літературі, але й знання головних понять перекладознавства, що створює необхідне підґрунтя для уміння аргументувати правильність вибору певного варіанта перекладу.

Усі завдання мають бути спрямовані на пошук способів подолання розбіжностей між різноманітними аспектами, залученими до процесу перекладу: міжмовними, культурними та іншими системами, мовними та мовленнєвими нормами, між прагматичним, предметним і соціокультурним потенціалами текстів, між жанровими різновидами відповідного дискурсу (детальніше див. Н.М.Гавриленко, с. 169-170)].

Реалізація другого етапу ґрунтується на здатності студентів створювати цільний ТП (базуючись на знайдених раніше варіантах перекладу його одиниць чи фрагментів), який би був зв'язним, не містив порушень текстової логіки та повторів, зберігав розумний рівень надлишковості й імпліцитності тексту, які б не суперечили інтенції автора ТО й були достатніми для адресата ТП.

До змісту навчання на етапі породження ТО доцільно включити формування таких умінь та засвоєння відповідних знань: 1) встановлення значень невідомих лексичних одиниць у ТО; 2) пошук контекстуальних відповідників одиниць МО у МП; 3) створення нових термінів; 4) використання зовнішніх ресурсів з метою інформаційного пошуку, добування екстралінгвальних знань для розуміння ТО, визначення стратегій його перекладу та реалізації останнього; 5) аргументування правильності певного варіанта перекладу лексичних одиниць ТО; 6) відходу від буквалізму за рахунок переходу в обох

мовах від поверхневої структури до глибинної і навпаки; 7) дотримання обраної стратегії перекладу 8) адекватного вибору жанру ТП і засобів його реалізації; 9) розв'язання перекладацьких проблем, вибору адекватних способів перекладу й правильного застосування його технічних прийомів; 10) створення різних варіантів ТП стосовно одного й того ж ТО; 11) перебору й відсіювання проміжних варіантів ТП; 12) побудови синонімічних рядів граматичних структур і лексичних одиниць та вибору з них тих, що найкраще задовольняють вимоги конкретного контексту; 13) визначення та здійснення ступеня необхідної адаптації ТП, із урахуванням різноманітних розбіжностей між автором ТО та адресатами ТП; 14) додання труднощів, пов'язаних з лексичними, граматичними, фразеологічними та стилістичними особливостями МО.

Загальне спрямування занять з навчання письмового перекладу

Більшість науковців погоджуються, що суть навчання зводиться до однієї схеми – студенти виконують переклад удома, а в класі проводиться його аналіз за такими етапами: 1) прослуховування варіантів перекладу різних студентів; 2) критичний аналіз помилок; 3) відпрацювання оптимального варіанта перекладу; 4) підсумковий аналіз викладача перекладу усього тексту. Очікується, що в процесі такої роботи у свідомості студентів поступово формуються підходи як до інтерпретації тексту загалом, так і до розв'язання його найбільш типових локальних труднощів (граматичних, лексичних, фразеологічних, стилістичних тощо).

Існує думка, що затверджений переклад треба повторити на наступному занятті, з опорою тільки на друкований варіант ТО і з детальним поясненням способів перекладу, наведенням синонімів і відтворенням коментарів. Але, зважаючи на обмежену кількість аудиторних занять, такий підхід важко реалізувати. Це, звичайно, розвиває пам'ять і сприяє міцності засвоєння знань, але створює помилкове уявлення, що існує тільки один правильний варіант перекладу.

Коментарі викладача відіграють значну роль при роботі із вправами. Окрім доповнення контексту висловлювання, викладач повідомляє необхідний фактичний матеріал, тлумачить невідомі реалії, виправляє мовні помилки, підказує правильні способи аналізу та надає можливі варіанти перекладу. Коментарі викладача не можуть

обмежуватись тільки вправами для перекладу. Визначивши мовні труднощі, помилки в інтерпретації або перекладі, необхідно детальніше пояснити мовне правило, розкрити систему понять, концепцій та зазначити інші необхідні подробиці, знання яких допоможе уникнути помилок при подальшій роботі.

3 етап – редагування ТП

Виконуючи переклад, студенти часто пропускають останній етап, вважаючи, що зробили все можливе для виконання завдання. Однак, етап редагування виконує важливу роль, оскільки перечитування тексту дає цілісне уявлення про ТП, допомагає побачити неузгоджені закінчення, невдалі словосполучення, занадто складні граматичні конструкції тощо.

Уміння етапу редагування ТО включають здатність редагувати власні та чужі переклади або проводити редакторську правку (звіряння ТО і ТП). Це означає вміння вибирати кращий варіант ТП, бачити недоліки різних варіантів ТП і виправляти їх, спроможність помітити невідповідності між ТО і ТП, здатність аналізувати й виправляти ТП з урахуванням обраної стратегії перекладу, уміння виявляти дефекти у створюваному ТП, здатність класифікувати помилки (порушення мовних або стилістичних норм, викривлення смислу, неточності, неясність тощо), уміння аргументовано критикувати й оцінювати різні варіанти ТП та застосовувати зовнішні ресурси (Н.М.Гавриленко).

Ці вміння необхідні і для того, щоб аргументовано пояснити замовнику переваги обраного варіанта перекладу.

Вправи етапу редагування ТО, в основному, виконуються на матеріалі паралельних текстів. Наприклад, для формування здатності аналізувати й виправляти ТП з урахуванням обраної стратегії перекладу, а також умінь редагування чужих перекладів студенти обмінюються власними варіантами ТП, виконаними вдома, та проводять аналіз за певною схемою, обґрунтовуючи власні висновки. Приклад схеми аналізу:

- відповідність ТП обраній стратегії перекладу;
- адекватність передачі інтенції автора ТО;
- врахування розбіжностей картин світу автора ТО та адресатів ТП;
- додержання логіки і послідовності викладу в ТП;
- адекватність мовного оформлення ТП мовним та мовленнєвим нормам МП;

- О адекватність ситуації, в якій ТП буде використовуватися;
- О правильність способів і методів перекладу;
- О правильність уживаної термінології;
- О адекватність передачі жанрових та дискурсивних характеристик у ТП;
- О відповідність оформлення ТП вимогам замовника.

Наведену схему можна використовувати і для оцінювання ТП.

На матеріалі паралельних текстів можна також формувати практично всі інші уміння: аргументовано критикувати й оцінювати різні варіанти ТП; помічати різницю між ТО і ТП, виявляти недоліки і виправляти їх, знаходити та класифікувати помилки тощо. Більшість видів вправ (або їх фрагментів) доцільно спочатку виконувати на заняттях, щоб у студентів було розуміння правильності їх виконання, а вже потім давати в якості домашнього завдання.

Види вправ для навчання письмового перекладу

Основні види вправ для навчання письмового перекладу, що у загальній класифікації відносяться до групи А (підготовчі):

- вправи на розв'язання перекладацьких проблем;
- на розпізнавання перекладацьких проблем;
- на засвоєння предметних знань і термінології;
- на розпізнавання найважливіших елементів ТО;
- на розвиток умінь аналізу ТО.

Н-д, 1) сформулюйте головний намір автора ТО; 2) визначте функції різних фрагментів ТО та їх маркерів; 3) визначте комунікативну цінність елементів ТО для інтенції автора 4) знайдіть у тексті імплікатури, важливі для передачі інтенції автора.

Група Б (для формування навичок):

- вправи на конверсію тексту;
- на лексико-граматичні трансформації;
- на перенесення значень стилістичних засобів;
- на перенесення значень граматичних форм;
- на перенесення значень словосполучень;
- на перенесення значень лексичних і фразеологічних

одиниць;

- на утворення нових термінів;
- на встановлення значень невідомих лексичних

одиниць.

Наприклад, 1) перефразуйте у перекладі речення або абзац без зміни смислу, розвину́ть у перекладі смисл речення або абзацу, щоб він став зрозумілішим для потенційних адресатів; 2) передайте смисл речення, застосовуючи певну трансформацію (лексичну чи граматичну); 3) вивчіть принципи передачі метафор та зробіть переклад; 4) вивчіть схему відповідників наведених дієслів та перекладіть речення, подані далі; 5) вивчіть схему сполучуваності слів з прикметниками й перекладіть словосполучення; 6) перекладіть абзац, враховуючи зв'язки сполучуваності слів, які були опрацьовані у попередній вправі; 7) перекладіть слова або словосполучення, використовуючи транскодування / морфемне калькування та ін.

Група В (для розвитку вмінь):

- на використання зовнішніх ресурсів;
- на редагування ТП;
- на письмовий перекладу;
- на аргументування варіанта перекладу;
- на відсіювання проміжних варіантів ТП;
- на різні варіанти перекладу і відхід від буквалізму;
- на тема-рематичну побудову;
- на визначення доцільності адаптації ТП;
- на вибір адекватних способів перекладу;
- на реалізацію стратегії перекладу.

Наприклад, 1) підготуйте короткий огляд за відповідною темою з використанням довідкових матеріалів; 2) проаналізуйте паралельні тексти, визначте недоліки і запропонуйте власні варіанти у проблемних випадках; 3) порівняйте два варіанти перекладу, виберіть кращий і аргументуйте свій вибір; 4) із двох варіантів ТП виберіть речення, що краще реалізують тема-рематичну перспективу викладу ТО, з'єднайте їх, щоб отримати зв'язний текст; 5) проаналізуйте ТО, встановіть імплікатури, експлікація яких є доцільною у ТП, запропонуйте їх передачу засобами МП; 6) проаналізуйте паралельні тексти, визначте стратегію, обрану перекладачем, а також ступінь її дотримання пропонуючи власні варіанти перекладу у проблемних випадках.

До виконання вправ викладач має чітко сформулювати завдання, пояснити які перекладацькі стратегії, трансформації, способи тощо мають бути використані, на що саме варто звернути

увагу.

Оцінювання тексту перекладу

Л.М.Черноватий виділяє 3 типи помилок, яких студенти припускаються при перекладі: 1) помилки, що несуттєво змінюють зміст ТО, 2) помилки, що можуть суттєво змінювати зміст ТО і 3) помилки, що суттєво змінюють зміст ТО.

1 тип помилок може включати:

- надлишковість ТП внаслідок зловживання дослівним перекладом;
- звуження змісту словосполучення ТО замість його генералізації;
- вилучення слова з ТП внаслідок його незнання;
- невдалий описовий переклад;
- дослівний переклад без урахування контексту;
- неузгодження з прийменником;
- невдале вживання розділових знаків;
- невмотивоване додавання слова;
- змішування схожих за формою слів;
- тавтологія;
- змішування схожих за значенням слів;
- неправильне застосування перекладацьких трансформацій;
- невдалий порядок слів та ін.

До 2 типу відносять:

- звуження змісту словосполучення ТО замість додавання слова;
- невірне вживання сполучників;
- неузгодження закінчень (означень, додатків присудків тощо);
- змішування схожих за значенням слів;
- переклад без врахування контексту;
- зміна логічних зв'язків понять у реченні та ін..

3 тип включає:

- неправильне виведення значення слова з контексту внаслідок незнання слова;
- неправильне визначення функції слова у реченні;
- застосування дослівного перекладу замість

словникового відповідника;

- невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника;

Для оцінювання роботи студентів деякі викладачі пропонують нараховувати «штрафні» бали за такі помилки. Н-д, 1 бал – за серйозне викривлення змісту, 0,5 – за неточність тощо. Оцінку «відмінно» можна поставити, якщо студент набрав не більше 1 штрафного балу, «добре» - не більше двох і т.д.

Навчання усного перекладу

Усний переклад суттєво відрізняється від письмового, через що навчання усному перекладу має відбуватися окремо. Якщо ПП дає змогу побачити цілий текст, повернутись до складних фрагментів ТО, перечитати й відредагувати ТП, то УП виключає можливість повторного сприйняття і корекції, також виключає можливість користуватись словником або довідковою літературою. ТО надається окремими порціями, час на виконання перекладу обмежений, темп перекладу має відповідати темпу мовлення оратора. Все це висуває додаткові вимоги до вмінь та навичок перекладача:

- здатність сприймати різні форми усного мовлення;
- навички запам'ятовування (має бути розвинена як короткочасна, так і довготривала пам'ять);
- вміння виступати перед великою аудиторією;
- наявність фонових знань;
- навичка вибіркової стратегії у сприйманні ТО – знаходження головної інформації та розпізнавання його смислових опорних пунктів;
- навичка сегментування ТО для виділення одиниць орієнтування в ньому;
- навичка ймовірного прогнозування, що може забезпечити якісне орієнтування у ТО навіть у випадку наявності незнайомих слів;
- навичка контекстуальної здогадки;
- уміння синхронізації кількох видів діяльності;
- уміння розв'язання нестереотипних лексико-фразеологічних та інших проблем;

- уміння позбавлятися мовної надмірності;
- автоматизоване вміння використовувати перекладацькі трансформації;
- знання найуживаніших перекладацьких відповідників (декілька сотень лексичних та фразеологічних відповідників за різними темами);
- навичка заповнення пауз природними мовленнєвими формулами, оскільки інколи перекладачеві потрібен час для розв'язання певної проблеми, але при цьому він має дотримуватись вимоги здійснювати переклад за допомогою рівномірного говоріння без немотивованих пауз і повторів.

Ті перекладацькі навички, які є спільними для ПП і УП, потребують певної модифікації. Наприклад, вміння переключатись з однієї мови на іншу має відбуватися швидше, а тому ця навичка має бути доведена до автоматизму. Це стосується і вміння знаходити еквівалентний відповідник і навички аудіювання, що передбачає швидке і правильне розуміння будь-якого акценту і різних темпів мовлення.

УП поділяється на 3 головні види послідовний, з аркуша та синхронний. Послідовний інколи поділяють на абзацно-фразовий і просто послідовний. У деяких випадках перекладач має занотувати всю доповідь й перекласти її після закінчення виступу (конференц-переклад). Синхронний вид передбачає переклад одночасно з оратором з відставанням у декілька синтагм.

Всі зазначені види перекладу є взаємопов'язаними, тому оптимальним порядком навчання перекладу є такий: письмовий переклад – переклад окремих фраз на слух (послідовний без запису) – двосторонній переклад – переклад з аркуша – послідовний з записом – синхронний із зоровою опорою – синхронний без опори.

Уміння та навички, необхідні для здійснення усного перекладу, формуються упродовж навчання за допомогою багаторазового повторення спеціальних вправ і шляхом виконання перекладів певних видів. Матеріал для вправ та перекладацькі дії, що в них опрацьовуються, мають поступово ускладнюватись. Деякі вміння задіяні в різних видах перекладу, тому систему вправ можна будувати на основі класифікації саме цих вмінь, а не виду перекладу (В.Н.Комісаров):

1) вправи на розвиток навичок аудіювання (хоча деякі науковці не вважають їх перекладацькими, оскільки вони спрямовані на формування мовленнєвих вмінь. Однак, варто зауважити, що вони мають певну специфіку, а саме, акцент на перекладі, тому цілком можливо віднести їх до тих, що формують навички перекладу):

- письмовий переклад звукозапису;
- диктант-переклад;
- абзацно-фразовий переклад на слух.

2) Вправи на одночасність дії:

- зорове сприйняття тексту з рахунком;
- переклад на слух для відпрацювання штампів і псевдо

інтернаціональних слів і словосполучень;

- кодування писемного або усного тексту;
- спрощений переклад.

3) Вправи з техніки мовлення:

- вправи на варіювання повідомлення;
- вправи на уникнення буквализму;
- риторичні вправи (етикетні формули).

Деякі *підготовчі* вправи, які спрямовані на формування певних якостей, необхідних для виконання усного перекладу, збігаються з тими, що готують до ПП. Наприклад, вправи на одномовне перефразування речень ТО, на розпізнавання смислових опорних пунктів у ТО (знайти ключові слова, речення абзацу, визначити тему ТО), вправи на одномовну антиципацію, на складання поняттєвих схем та двомовних термінологічних словників відповідної галузі.

До специфічних для УП Л.М.Черноватий відносить вправи на повторення тексту, сприйнятого на слух (з обмеженням часу на повторення), на повторення тексту, сприйнятого на слух із заданим відставанням (для формування навички оптимального відставання від оратора у синхронному перекладі); на сегментування ТО без перекладу (при навчанні перекладу з аркуша); на запис прецизійної інформації без перекладу (диктант із застосуванням імен, географічних назв, дат, чисел тощо); на розвиток пам'яті; на оволодіння перекладацьким скорописом; на формування навичок голосного рівномірного говоріння, без невмотивованих пауз та повторів, з чіткою артикуляцією та інтонаційним оформленням; на формування технічних навичок синхронного і послідовного перекладу

(навички розташування в кабіні, включення та перевірка апаратури, говоріння у мікрофон).

Вправи для формування навичок та розвитку вмінь, спільних для усіх видів усного перекладу

Приклади вправ на розпізнавання смислових опорних пунктів:

- підкресліть при читання ключові слова і з опорою на них перекажіть текст рідною мовою;
- виберіть з ТО слова і словосполучення, що відзначаються семантичною близькістю і розкривають тему повідомлення;
- виберіть з ТО (абзацу) лексичні повтори, що розкривають його головний зміст;
- виберіть з абзацу речення, яке може бути його заголовком;
- скоротіть текст, усунувши другорядну інформацію;
- визначте кількість фактів в абзаці й перекажіть текст конспективно;
- визначте головний зміст тексту, виходячи з його заголовка (підзаголовка, ключових слів) і перевірте правильність вашого припущення, противаги увесь текст.

Вправи на розвиток здатності опори перекладача на образну пам'ять:

- читання тексту або сприймання його на слух з паралельним рахуванням і переказом після ознайомлення з текстом.

Для формування навички імовірнісного прогнозування пропонуються вправи на переклад з купюрами:

- назвіть слова, які можуть вживатися з наведеними іменниками, дієсловами тощо;
- прочитайте текст ТО про себе, закривши останні 4-6 літер у кожному рядку, перекажіть його зміст;
- заповніть пропуски в ТО словами, що підходять за змістом;
- знайдіть завершення кожного речення, вибираючи з 3-4 варіантів;
- виберіть з кількох речень те, яке могло б іти за реченням-зразком.

Оцінювання усного перекладу має відбуватися за певними параметрами. Наприклад, 1) збереження головного змісту; 2) мовна правильність; 3) зовнішнє враження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белякова Е.А. Проблемные задания как прием обучения иностранному языку студентов вуза. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemnye-zadaniya-kak-priem-obucheniya-inostrannomu-yazyku-studentov-vuza>
2. Вьяльцева І.П. Особливості організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах // Шляхи реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу і тестових форм контролю знань студентів [текст] : Ш 70 Матеріали наук.-метод. семінару / Під ред. Гогунського В.Д. Вип. 7: Методологічні основи дистанційного навчання. Одеса : Наука і техніка, 2013. С.25 – 33
3. Гальскова Н.Д. Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. М.: Изд. центр «Академия», 2004. 236 с.
4. Гез Н.И. Типология упражнений и организация обучения аудированию в школе с преподаванием ряда предметов на иностранном языке // ИЯШ, 1985. № 6. С. 19-24
5. Гез Н.И., Фролова Г.М. История зарубежной методики преподавания иностранных языков. Учебное пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. М. : Академия, 2008. 256 с.
6. Гіль С.І. Засоби подолання труднощів аудіювання в іноземній аудиторії // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. Вип. 22. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 82-86.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ під ред.. С.Ю.Ніколаєвої. -Київ “Ленвіт”, 2003–273с.
8. Задорожна І.П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2011. 414 с.
9. Зимняя И.А. Лингвopsиxология речевой деятельности. М.: Модэк, 2001. С.432.
10. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь. К.: Ленвіт, 2009. 119 с.
11. Коваль К. О.Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування URL:

http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2089/soft-skills-u-studentiv-15_2_24_strategia.pdf?sequence=1

12. Ковтун О.В., Гудманян А. Г. Методика викладання іноземних мов і перекладу у вищій школі. Практикум. К. : НАУ, 2015. 80 с.
13. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык. М. : АРКТИ, 2002. 176 с.
14. Кострубіна О.В. Аудіотекст та етапи роботи з ним у процесі розвитку аудитивних умінь і навичок студентів // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. Вип. 11. Харків:ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. С. 170-175.
15. Критерії оцінювання: <http://www.cg-lviv.org/download.php?downloadid=126>
16. Лазаренко К.А. Основы методики навчання іноземним мовам. К.: Вища шк., 1997. 230 с.
17. Латышев Л.К., Провоторов В.Й. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе. М. : НВИ: ТЕЗАУРУС, 2001. 136 с. Майєр Н.В.Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика: монографія. К.: Вид. центр КНЛУ, 2015. 482 с.
18. Лут К.А. Роль вправ з «ключовими» словами у формуванні навичок говоріння // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка. Дрогобич, 2019. С. 235-240.
19. Майєр Н.В.Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика: монографія. К.: Вид. центр КНЛУ, 2015. 482 с.
20. Метьюлкіна О.Б. Методичні рекомендації щодо організації індивідуального навчання аудіювання. К.: Київський державний лінгвістичний університет, 1994. 65 с.
21. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник./ Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. –328с.
22. Морська Л.І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2008. 256 с.
23. Нелюбин Л.Л., Филиппова И.Н. Теория перевода и реферирования иностранного языка : учебно-методический комплекс

- по специальности : 03120265 «Перевод и переводоведение» // Перводоведческая лингводидактика. М. : Флинт; Науки, 2009. С. 47-54.
24. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. К.: Ленвіт, 2008. 285 с.
25. Новиков А.И., Нестерова Н.М. Реферативный перевод научно-технических текстов. М.: Наука, 1991. 146 с.
26. Ольховська А.С. Експериментальна перевірка ефективності методики навчання майбутніх філологів передачі імплікатур тексту оригіналу в усному перекладі з аркуша з української мови на англійську // Висник Київського національного лінгвістичного університету. 2011. Вип. 20. С. 71-79.
27. Пассов Е.И. Методика как теория и технология иноязычного образования. Елец : ЕГУ им. И.А.Бунина, 2010. 543 с.
28. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М.: Рус.яз., 1989. – 276 с.
29. Парахневич А.О. Диференційований підхід до навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей . URL:http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/parakhnevych_dyferenciiovanyi.pdf
30. Пахомова Н.Ю. Технология проблемного обучения на уроках иностранного языка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-problemnogo-obucheniya-na-urokah-angliyskogo-yazyka/viewer>
31. Пашковский А.А. Особенности перевода как учебного предмета // Перводоведческая лингводидактика. М. : Флинт; Науки, 2009. С.44-46.
32. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми і перспективи : колективна монографія / Л. А. Сажко, Л. Я. Зеня, О. В. Бирюк та ін. / за заг. ред. Л. А. Сажко. К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.
33. О.В.Ребрій. Перекладацький скоропис: Посібник для навчання усного послідовного перекладу з англійської мови / Під ред. д.п.н. Л.М.Черноватого та д.ф.н. В.І.Карабана. - Вінниця: Поділля, 2000, 2002. 112 с.
34. Редько В.Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи. – К.: Генеза, 2007. – 136 с.
35. Рогова Г.В. Методика обучения иностранному языку на начальном этапе. М., 1988.

36. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. Освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
37. Симакова С. В. К вопросу о самостоятельной работе студентов по иностранному языку в неязыковом вузе // Альманах современной науки и образования. 2013. № 3. С. 164-165.
38. Сторожук Світлана Константинівна Диференційований підхід у навчанні фахової іншомовної лексики під час вивчення іноземної мови у технікумах і коледжах. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/diferentsiyovaniy-pidhid-u-navchanni-fahovoyi-inshomovnoyi-leksiki-pid-chas-vivchennya-inozemnoyi-movi-u-tehnikumah-i-koledzhah/viewer>
39. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. Освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
40. Яроцкая Л. В. Дисциплина «Иностранный язык» и профессиональное развитие личности // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Серия : Образование и педагогические науки. 2015. № 14. С. 48-55.
41. British national Corpus <https://www.english-corpora.org/bnc/>
42. Celce-Murcia M., Brinton D., and Goodwin J.. Teaching Pronunciation: a Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages. New York: Cambridge University Press. 1996 (the best teacher resource in the area of pronunciation)
43. Celce-Murcia M., Brinton D., Snow M. Teaching English as a Second of Foreign Language . Cengage Learning, Boston. 2014. 706 p.
44. Communicative grammar tasks: Language use and students' preferences : URL: <https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=17149&context=rtd>
45. Dalton, C. Seidlhoffer B.. Pronunciation. Oxford: Oxford University Press. 1994. 256 p.
46. Frequency Level Checker: <http://language.tiu.ac.jp/flc/>
47. Hadfield J., Hadfield Ch. Introduction to Teaching English. Oxford, 2010. 176p.

48. Input Enhancement and Task-Based Language Learning and Teaching // <http://www.litu.tu.ac.th/journal/FLLTCP/Proceeding/391.pdf>
49. Laroy, C.. Pronunciation. Oxford: Oxford University Press. 1995. 128 p.
50. Learning Vocabulary in Another Language // <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/2001269892.pdf>
51. <http://www.polzleitner.com/epep/Uni/Grammar/student-examples/Taras-Future-paper.pdf>
52. Murphy B. Performance-Based Assessment for English Language Learners. URL: <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1361&context=buffalocommons>
53. The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages 2001. Cambridge: Cambridge University Press. – 304p.